

KomPAS

Pomorskiej Animacji Społecznej

Elementarz do nauki budowania społeczeństwa obywatelskiego
Drogowskaz dla początkujących animatorów, doświadczonych
pracowników socjalnych i osób tworzących polityki społeczne

Wydawca:

Fundacja RC - Regionalne Centrum Informacji
i Wspomagania Organizacji Pozarządowych

Pod redakcją:

Jacka Gralczyka

Małgorzaty Niemkiewicz

Małgorzaty Sokołowskiej

Korekta:

Klara Mirecka

Opracowanie graficzne, rysunki, przygotowanie do druku:

21 Grafik Anna Tybel-Chmielewska

Wydanie I:

Gdańsk 2022 r.

ISBN: 978-83-965899-1-0

Projekt realizowany z dotacji Programu Aktywni Obywatele –
Fundusz Krajowy finansowanego przez Islandię,
Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszy EOG.

Realizator projektu

Partner

KomPAS czyli **Kierunki oraz modelowe działania Pomorskich Animatorów Społecznych**

WERSJA I

Gdańsk 12.11.2022

Spis treści

Wstęp	6
Współautorzy	8
Słowniczek wybranych pojęć	15
I Animacja społeczna - role i zadania	18
Po co komu animacja społeczna?	18
Obszary animacji społecznej	19
Zastosowania animacji społecznej	20
Pomorska animacja społeczna czyli...	26
My Animatorzy i Animatorki	27
Animacja społeczna - pomorski punkt widzenia	30
Pomorskie doświadczenia, wyzwania, dylematy i co z nich wynika	32
Dlaczego KomPAS?	39
II Nasze wyzwania	41
Tożsamość	41
Wartości	42
Praktyki	42
Wyzwania	45
Wspólnota	46
Wartości	46
Praktyki	48
Wyzwania	50
Aktywność	50
Wartości	51
Praktyki	52
Wyzwania	55
Refleksja	56
Wartości	56
Praktyki	57
Wyzwania	59

III Nasze obszary i metody	61
Miejsca	61
Wartości	61
Praktyki	62
Rekomendacje	66
Dialog	67
Wartości	67
Praktyki	68
Rekomendacje	74
Współpraca	71
Wartości	72
Praktyki	72
Rekomendacje	75
Edukacja	76
Wartości	76
Praktyki	77
Rekomendacje	78
IV Świadczenia animatorów społecznych	79
Ja Animatorka / Animator	79
V Rekomendacje	83

Wstęp

KomPAS jest próbą odpowiedzi na potrzebę uporządkowania współczesnej wiedzy na temat animatora społecznego - jego wartości, metod pracy oraz katalogu pożądanych kompetencji. Marzymy, by ta publikacja stała się drogowskazem na krętej ścieżce wspierania animatorów. Powstała jako głos praktyków - środowiska tworzonego przez osoby zaangażowane w rozwój pomorskich społeczności lokalnych, a działające w każdym z trzech sektorów, co powoduje, że odbiorcami także mogą być ludzie każdego sektora.

KomPAS może stać się według nas podstawą uwspólniania rozumienia i praktykowania animacji. Poza tym, warto skorzystać z wiedzy i pomorskich doświadczeń dlatego, że w publikacji:

- ▶ zebrano wiele przykładów działań społecznych: tych, „które wyszły” i tych, „co wyszły nie bardzo” i dlaczego - po co popełniać te same błędy, uczmy się od siebie nawzajem! Co ciekawe, znajdziecie tu przykłady, które udowadniają „przydatność” lokalnych działaczy. Poza tym, czy wiecie, że tzw. „pieniacze” mogą być motorem rozwoju - kiedy się ich wysłucha i dopuści do działania mogą poprowadzić niejedną projekt. Warto zauważyć i docenić ich mocne strony,
- ▶ zostało wskazane, że zanim podejmiemy działania w grupie społecznej powinniśmy rozpoznać teren - Kompas zawiera przykłady narzędzi, które warto zastosować,
- ▶ zawarto rekomendacje, jak skupić się na mocnych stronach danej społeczności i jak je rozwijać,
- ▶ znajdziecie wskazane determinanty, jak osiągnąć sukces w realizacji wizji, planu czy projektu animacyjnego - także tych bardzo małych inicjatyw,
- ▶ zamieściliśmy liczne przykłady praktyk stanowiące źródło inspiracji i pomysłów rozwiązań dla własnej działalności,
- ▶ przekonujemy, że animacja to twórczość zbiorowa, a animator pełni rolę mistrza drugiego planu oddając przestrzeń aktorom ze społeczności lokalnej,
- ▶ a poza tym, co powyżej, wiemy, że lektura może być inspirująca, po prostu!

KomPAS jest publikacją otwartą. Co to oznacza? Tylko i aż tyle, że może się rozrastać o kolejne przykłady. Chcemy, aby więcej osób i organizacji mogło się tu zaprezentować i przedstawić swoje opinie na temat animacji społecznej. Dlatego właśnie dwie ostatnie części IV i V, będą przez nas co jakiś czas zmieniane przez dodawanie przykładów i rekomendacji.

Zatem zapraszamy do współtworzenia.

W naszej publikacji wykorzystujemy numerowane kody QR, które będą następnie naniesione na mapę Pomorza, co obrazowo przedstawia szeroki zasięg działań animacyjnych ujęty w KomPASie.

ANI MA CJA SPOŁECZNA

Współautorzy

Podstawy merytoryczne KomPASu zostały wypracowane w ramach 10 spotkań roboczych. To ponad pół roku pracy przedstawicieli 14 różnych podmiotów instytucjonalnych oraz organizacji pozarządowych, osób działających na różnych stanowiskach, z różnym stażem zaangażowania w ten szczególnie rodzaj działania społecznego.

Członkowie grupy roboczej są także współautorami tego opracowania. Poniżej krótki rys osobowy każdego z nich.

Jacek Gralczyk

Pedagog i edukator, moderator i autor publikacji. To on spiął nasz wspólny trud. Z wewnętrznej potrzeby - animator kultury i społeczności lokalnych. Z przypadku - urzędnik samorządowy. Obecnie aktywny edukator osób dorosłych i moderator sytuacji edukacyjnych, takich jak: konwenty, seminaria czy konferencje w różnorodnych formatach: od klasycznych spotkań po OST, long table, word cafe itp. Współzałożyciel i edukator Instytutu Edukacji Zaangażowanej im. Heleny Radlińskiej. Wykładowca Collegium Civitas w Warszawie. Trener prowadzący szkolenia w modelu tradycyjnych warsztatów, szkoleń on-line i edukacji hybrydowej.

Małgorzata Święcka

Prezeska Stowarzyszenia na Rzecz Oparcia Społecznego i Rozwoju "Perspektywa". Animatorka społeczna przedsiębiorstw społecznych mających wpływ na rozwój społeczno - gospodarczy regionu w Nadwiślańskim Ośrodku Ekonomii Społecznej. Autorka projektu i jego partner. Pracownik socjalny, facylitator, lider oraz koordynator, autor projektów społecznych dla JST i NGO. Pedagog, rewalidator osób z upośledzeniem umysłowym. Trenerka kompetencji miękkich. Członkini Komisji Rewizyjnej Żuławskiej LGD. Prowadzi własną działalność gospodarczą AGMIKA Małgorzata Święcka świadcząc m.in. usługi szkoleniowe i rekrutacyjne. Organizatorka animacji dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, dzieci.

„KomPAS pozwala dostrzec wieloaspektowość animacji. Jest poradnikiem przez obrazowanie dobrych praktyk i metod pracy animacyjnej. Jest narzędziem, dzięki któremu ktoś, kto dopiero zaczyna poruszać się w dziedzinie animacji ma możliwość dostosowania form wsparcia i pracy przez analizę wielopłaszczyznową danej sytuacji.”

Natalia Gatzke

Pedagożka, streetworkerka, animatorka podwórkowa związana z organizacją pozarządową - Fundacją dla rodziny „Bezpiecznik” - obecnie działającej na rzecz społeczności lokalnej gdańskiej Przeróbki, szczególnie koncentrując działania na dzieciach i młodzieży. Pracowniczka socjalna - Organizatorka społeczności lokalnej w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodziny w Gdańsku, obecnie pełni rolę menadżerki Domu Sąsiedzkiego „Zakopianka” w gdańskiej dzielnicy Siedlce.

Ania Łukowska

Socjolożka, fizjoterapeutka, animatorka grupy inicjatywnej haftu szkoły puckiej - Puckie Hafciarki. Animatorka społeczności seniorskiej Pucka w Puckim Klubie Seniora, żeglarka, prezeska Stowarzyszenia Aktywny Puck. Pracowała w projekcie Rewitalizacja Centrum Pucka jako broker edukacyjno-zawodowy, wcześniej - animatorka klubu samopomocowego i opiekunka wolontariatu w projekcie Aktywator I i II . Absolwentka Szkoły dla Sieci Doradców Lokalnych Fimango prowadzonej przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego.

„KomPAS to narzędzie, które jest dobre zarówno dla członków organizacji pozarządowych, jak i dla jednostek samorządu terytorialnego. Jest doskonałą wskazówką, w jaki sposób zapalać inicjatywy społeczne, aby odniosły sukces i świadomie budować współpracujące społeczeństwo. Jest elementarzem, który powinien znaleźć się jako podręcznik do nauki budowania społeczeństwa obywatelskiego w małych miejscowościach, wsiach, gdzie biurokracja podcina skrzydła oddolnym działaniom. Jednocześnie przyda się w ogromnych aglomeracjach ponieważ pomaga scalać i uczyć współpracy ludzi, którzy czują się osamotnieni w nowym środowisku przenosząc się ze swojego starego miejsca zamieszkania, poszukując pracy w ogromnych miastach. Jest swego rodzaju procedurą wdrażania aktywności oddolnej, w sposób bardzo czytelny napisana przez praktyków.”

Przemek Kluz

Socjolog, organizator społeczności lokalnej, mediator grupowy, facylitator. Od 2009 roku związany z Gdańską Fundacją Innowacji Społecznych, menedżer Domu Sąsiedzkiego „Gościenna Przystań” na gdańskiej Oruni i redaktor naczelny lokalnego portalu MojaOrunia.pl. Zaangażowany w projekty rewitalizacyjne włączające mieszkańców, a w szczególności młodzież, w rozwiązywanie lokalnych problemów oraz zmienianie przestrzeni społecznej i architektonicznej dzielnicy. Od kilku lat prowadzi również konsultacje społeczne i mediacje dla samorządów i biznesu.

Piotr Harhaj

Pedagog, pracownik socjalny, animator przedsięwzięć społecznych, edukacyjnych i kulturalnych. Dyrektor Centrum Samopomocy w Gdyni. Prezes Stowarzyszenia Na Drodze Ekspresji w Sopocie. Organizator inicjatyw na rzecz społeczności lokalnych. Zaangażowany w działalność społeczną i obywatelską na rzecz włączania społecznego osób marginalizowanych, w szczególności osób doświadczających kryzysów psychicznych. Praktyk pracy socjalnej i terapii społecznej w obszarze zdrowia psychicznego. Animator Pomorskiej Koalicji na Rzecz Zdrowia Psychicznego. Członek Komisji Ekspertów ds. Ochrony Zdrowia Psychicznego Rzecznika Praw Obywatelskich.

„Pomorski KomPAS wspiera w odkrywaniu i rozumieniu istoty animacji społecznej - pobudzaniu i wzmacnianiu grup i społeczności. KomPAS wskazuje kierunki rozwoju praktyki działania społecznego wykorzystując do tego pomorskie doświadczenia. Jest propozycją dla początkujących animatorów, doświadczonych pracowników socjalnych i osób tworzących polityki społeczne”.

Dobrosława Korczyńska - Partyka

Animatorka, koordynatorka projektów, doktor nauk humanistycznych. Pracuje w Laboratorium Innowacji Społecznych w Gdyni, gdzie jako kierowniczka Działu Przestrzeni Społecznych koordynuje sieć domów sąsiedzkich w tzw. „Przystaniach”; współpracuje z UrbanLabem. Autorka publikacji z zakresu studiów miejskich, studiów nad pamięcią, ekokrytyki oraz edukacji. Koordynatorka i członkini projektów badawczych oraz edukacyjnych. Interesuje ją mnóstwo rzeczy (tylko czasu nigdy dość!) - zawodowo są to przede wszystkim zagadnienia związane z włączeniem społecznym (zwłaszcza osób z doświadczeniem migracyjnym), aktywność obywatelska, partycypacja i rezyliencja miejska.

Urszula Kokoszka

Historyczka sztuki, kulturoznawczyni i instruktorka teatralna. Pracuje w Oddziale Etnografii Muzeum Narodowego w Gdańsku, gdzie odpowiada za edukację. Była koordynatorką centrum sąsiedzkiego „Przystań Lipowa 15” w Gdyni. Współpracowała z wieloma instytucjami kultury w Lublinie i Trójmieście przy realizacji projektów teatralnych, muzycznych, edukacyjnych i społecznych. Wiceprezeska Zarządu Fundacji „Śpiewaj!”, dyrektorka Chóru „Razzle Dazzle”. Współpracuje z Fundacją Machina Zmian przy projekcie „Plaże dla wszystkich”. Od zawsze uwielbia pracować z dziećmi oraz aktywnie tworzyć kulturę.

„Praca nad KomPASem w gronie przedstawicielek i przedstawicieli różnych organizacji i instytucji pozwoliła spojrzeć na animację społeczną z wielu perspektyw. To daje gwarancję szerokiego ujęcia tematu i odpowiedzi na mnóstwo pytań, które zadaje sobie codziennie animatorka i animator. Polecam zapoznanie się z kompendium, bo da Wam realne wsparcie. Zadbajcie o siebie i Waszych odbiorców.”

Karolina Ciechorska-Kulesza

Doktor nauk społecznych zatrudniona w Zakładzie Antropologii Społecznej Instytutu Socjologii Uniwersytetu Gdańskiego. Badaczka społeczna, nauczycielka akademicka, szkoleniowiec. W przeszłości animatorka społeczna, liderka kilku organizacji pozarządowych, instruktorka harcerska. Kierowniczka i realizatorka projektów badawczych oraz badawczo-animacyjnych. Autorka książki „Tożsamość a przestrzeń w warunkach niestabilnych granic. Przypadek województwa elbląskiego” (2016), współautorka monografii m.in. na temat III sektora, uczestnictwa w kulturze, kultury lokalnej, aktywności lokalnej, gdańskich tożsamości. Autorka artykułów naukowych oraz raportów badawczych dotyczących przede wszystkim socjologii regionu, w tym Pomorza oraz Ziem Zachodnich i Północnych, społeczności lokalnych, aktywności społecznej, pamięci społecznej oraz animacji i edukacji kulturowej. Szczególnie bliska jest jej diagnoza lokalna. Współpracuje z organizacjami społecznymi i instytucjami kultury. Członkini Pomorskiego Centrum Badań nad Kulturą UG.

„KomPAS jest przykładem siły różnorodności. Tworzyły ją osoby z różnych środowisk, mających różne doświadczenie i często odmienne od innych punkty widzenia. Dobre moderowanie grupy sprawiło, że same spotkania były dla mnie, a pewnie - co widać było po frekwencji i zaangażowaniu - także dla pozostałych, owocnym i wartościowym czasem. Cenne w tej publikacji jest właśnie przede wszystkim to, że ma tytułu współtwórców i że tworzona była kolektywnie. Treść oddaje tę różnorodność.”

Iwona Woźniewska

Psychoterapeutka i psychotraumatolożka. Dokładnie zna problemy młodzieży i chce jej pomóc. Sama - jak przyznała - jako nastolatka nie stroniła od alkoholu i słyszała, że „nie rokuje”. W 4. klasie technikum postanowiła wziąć się za siebie, świetnie zdała maturę i dostała się na studia. Wróciła do Nowego Portu w nowej roli, by pomagać młodszym od siebie. Założyła dwa youth-pointy, czyli miejsca, w których spotyka się z młodzieżą, nazywaną przez nią Bąblami - tam prowadzi dla nich terapie indywidualne i grupowe, pomaga im wyjść z uzależnień, czy pogodzić się ze stratą bliskich. Wielu z jej podopiecznych zawdzięcza jej życie, bo nikt inny nie zainteresowałby się ich problemami.

Andrzej Chmielewski

Radny Gminy Pruszcz Gdański, prezes Stowarzyszenia Dolina Raduni, z wykształcenia i zawodu informatyk - programista.

Dolina Raduni zajmuje się m.in. wydawaniem lokalnego pisma, organizacją wydarzeń, kulturą, ekologią. Andrzej sprawdza teorię w praktyce: podnosił na forum gminnym m.in. Budżet Obywatelski, Fundusz Sołecki, rozwój organizacji pozarządowych, tematy nowoczesnej edukacji i kultury. Zależy mu na wszechstronnym rozwoju otoczenia i społeczności.

„KomPAS animacji społecznej to przewodnik po najlepszych praktykach, które na razie nie są jeszcze dobrze nazwane, opisane i usystematyzowane. Animacja społeczna to sposób na rozwiązywanie trudnych, niekiedy nierozwiązywalnych innymi sposobami, problemów. To recepta na polepszenie naszym sąsiadom, mieszkańcom jakości życia, czasem włączenie ich do życia społecznego. Dlatego tak ważne i cenne jest pojawienie się tej pozycji, jako autorefleksji praktyków i teoretyków animacji społecznej. Liczę na to, że KomPAS, jako owoc naszej wspólnej pracy, przedstawiający nasze doświadczenia, podniesie poziom życia także w Waszych miejscach.”

Sulisława Borowska

Animatorka społeczna, moderatorka, trenerka rozwoju osobistego, od 25 lat zawodowo związana z Kaszubskim Uniwersytetem Ludowym. Obecnie silnie zaangażowana w projekty kobiece nastawione na ożywianie życia społecznego na wsi na bazie dziedzictwa kulturowego oraz działania skierowane na uruchamianie potencjału młodych. W życiu cieszy ją możliwość tworzenia przestrzeni do poznawania się i wspólnego działania osób o różnym doświadczeniu życiowym. W czasie wolnym odpoczywa w pracowni szkła SuliArt oraz łapie dystans do świata biegając po kaszubskich pagórkach i lasach.

Małgorzata Sokołowska

Sercem animatorka, wiceprzewodnicząca rady dzielnicy Wzgórze Świętego Maksymiliana w Gdyni. Pomysłodawczyni i koordynatorka projektu Otwarty Ogród Społeczny przy SP23 w Gdyni. Członkini Rady Programowej Pomorskiej Animacji Społecznej przy Fundacji RC. Koordynatorka projektów związanych z animacją społeczną. Do jej zadań w Fundacji RC należała m.in. koordynacja działań związanych z powstaniem niniejszej publikacji KomPAS, wypracowaniem programu i uruchomieniem pierwszej edycji Pomorskiej Szkoły Animacji Społecznej, organizacją I i II Pomorskiego Forum Animacji Społecznej. W wolnym czasie podróżuje, animuje lokalne środowiska, sieciuje oraz dzieli się wiedzą na temat „zdrowego” podejścia do ćwiczeń i jogi. *„Początkowo nie wiedziałam dokąd będzie zmierzać ta publikacja. Zależało mi na tym, aby miała sens. Tak się stało. KomPAS porządkuje samo pojęcie animatora społecznego, ponadto zbiera wiedzę praktyków w jednym miejscu i pomaga ją zrozumieć, co ułatwiają liczne przykłady działań.”*

Małgorzata Niemkiewicz

Doktor nauk społecznych, innowatorka, ewaluatorka, mentorka NGO, badaczka społeczna, trenerka i wykładawczyni akademicka. W latach 2016-22 dyrektorka Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Gdańsku. Od ponad 25 lat związana z sektorem pozarządowym i polityką społeczną. Przewodnicząca Pomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej I kadencji (2015-2020), członkini, współprzewodnicząca dwóch kadencji Pomorskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego, wieloletnia członkini i przewodnicząca Pomorskiej Rady Organizacji Pozarządowych. Laureatka w 2019 roku Nagrody „Srebrne Drzewko” Marszałka Województwa Pomorskiego za upowszechnianie idei ekonomii społecznej, w tym za rozwój systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej oraz popularyzację świadczenia usług społecznych z wykorzystaniem elementów gospodarki społecznej oraz wdrażanie i promowanie innowacji społecznych; inicjatorka nowych rozwiązań, szczególnie w zakresie rozwoju usług społecznych oraz pracy ze społecznością lokalną; członkini Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej oraz Polskiego Towarzystwa Ewaluacyjnego.

„KomPAS to niezwykle cenna pozycja, bo zbierająca mądrość i doświadczenie wielu praktyków. Ich praktyki są realizowane tu i teraz, a więc posiadają najcenniejszy element aktualności i adekwatności. Zachęcam do czerpania z tego źródła!”

Goście:

Magdalena Skiba

Do czerwca 2022 r. Kierownik Referatu Współpracy Lokalnej i Innowacji Społecznych w Urzędzie Miejskim w Gdańsku. Przez 15 lat kierowała tym samym referatem, który trzykrotnie zmieniał nazwę oraz rozszerzał swoje kompetencje. Trzymała pieczę nad współpracą Miasta Gdańsk z NGO oraz grupami nieformalnymi. Przez 13 lat była przewodniczącą zarządu gdańskiego koła PSONI - jednego z największych stowarzyszeń na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Mówi o sobie, że jest „matką” domów sąsiedzkich w Gdańsku i „strażniczką idei” oddolnego ich powstawania, które „rozpoczyna się od wyszukania liderów, małych społeczności, które chcą działać. Następnie szuka się w tym miejscu przestrzeni i „zawierza ludziom” oddając w ich ręce odpowiedzialność za stworzenie swego miejsca przy wsparciu miasta.

Paulina Kremer

Członkini Zarządu Fundacji To i Co oraz Spółdzielni Socjalnej „Heca” - podmiotów, w ramach których współtworzy marki: Tczewskich Kurierów Rowerowych, a także Warsztatu na Patencie. Zajmuje się planowaniem innowacji społecznych, tworzy programy z zakresu integracji społecznej i zawodowej osób dotkniętych wykluczeniem społecznym. Jest jej bliska idea ekonomii cyrkularnej. Trenerka, animatorka, przedsiębiorczyni społeczna - autorka programów z zakresu integracji społecznej i zawodowej osób dotkniętych wykluczeniem społecznym m.in. programów wychodzenia z bezdomności i kryzysów psychicznych. Ekspertka w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej, ekonomii społecznej i cyrkularnej oraz społecznej odpowiedzialności biznesu. Certyfikowana trenerka Szkoły Trenerów Organizacji Pozarządowych. W Spółdzielni odpowiedzialna za zarządzanie strategiczne, zarządzanie zespołem, współpracę z klientami biznesowymi w ramach ich działań CSR, komunikację i relacje z partnerami oraz programy społeczne spółdzielni.

Zawartość merytoryczna KomPASu została wypracowana w czasie 11 spotkań odbywających się od stycznia do maja 2022 r. W trakcie tworzenia ramy metodologicznej, pomiędzy spotkaniami, środowiska reprezentowane na spotkaniu poddawały konsultacjom wypracowane treści. Ostateczna wersja jest wynikiem otwartych konsultacji przeprowadzonych po zakończeniu wstępnych prac redakcyjnych. Ostateczny kształt zawdzięcza aktywnym obywatelom/animatorom/urzędnikom.

Dziękujemy za poświęcony czas i Wasze uwagi: **Ewa Zabłocka, Martyna Nagórska, Michał Kwas, Natalia Zarębska.**

Słowniczek wybranych pojęć

w tekście zapisanych kursywą i oznaczonych (*)

akulturacja - zjawisko dotyczące zmiany kulturowej; zjawisko zapożyczeń kulturowych zachodzących na styku kultur w warunkach ich stałej, bezpośredniej konfrontacji; swoiste „przenikanie się” kultur przez adaptację treści jednej kultury przez drugą, usuwanie niektórych elementów kultury, modyfikację pozostałych, ostatecznie może doprowadzić do upodobnienia się kultur (zatracania różnic)

dychotomia - podział na dwie wykluczające się części i jednocześnie uzupełniające się do całości, istnienie jednej uzasadnia (uwypukla) istnienie drugiej (np. dzień i noc; dobro i zło)

edukacja akcydentalna (ad hoc) - edukacja pobierana „przy okazji”, podczas codziennych sytuacji i wydarzeń; nabywanie wiedzy lub doświadczeń w sposób niezaplanowany

edukacja asynchroniczna - możliwość uczenia się w dowolnym czasie i miejscu, niezależnie od prowadzącego i innych uczestników grupy (przykładem są filmiki nagrane przez prowadzącego, które uczestnik odtwarza w dowolnym czasie)

edukacja nieformalna - edukacja realizowana w sposób ciągły, pozyskiwanie i rozwój kompetencji (wiedza, umiejętności, postawy) w ciągu całego życia przez praktykę i działanie, edukacyjny wpływ otoczenia (rodzina, znajomi) oraz oddziaływanie mediów

edukacja synchroniczna - grupa osób uczy się w tym samym czasie (np. w klasie, podczas szkolenia on-line prowadzonego „na żywo”), stwarza możliwość interakcji między uczestnikami

empowerment - w projektach - włączanie ostatecznych odbiorców w cały proces ich dotyczący (od diagnozy potrzeb, przez koncepcję, prototypowanie, realizację aż po ewaluację) zgodnie z zasadą „nic o nas bez nas”, w zakładach pracy - włączanie pracowników w procesy decyzyjne dot. spraw zakładu zwiększające ich odpowiedzialność za zakład i wykonywane zadania

genius loci - „duch opiekuńczy danego miejsca”; wg mitologii siła opiekuńcza danego miejsca, duch miejsca/przestrzeni, który wpływa na niepowtarzalny, wyjątkowy klimat tego miejsca

glokalizacja – „dostosowywanie do lokalności”; proces, który wymaga od globalnych marek dostosowywania swojej oferty do uwarunkowań lokalnych (m.in. społecznych, kulturowych)

glokalność – (pot.) łączący w sobie właściwości globalne i lokalne, „lokalna wersja” trendów globalnych, lokalne poszukiwanie tożsamości z uwzględnieniem globalnego charakteru wyzwań

grywalizacja – technika angażowania konsumentów, klientów, pracowników przez zastosowanie elementów z gier (np. punkty, poziomy, wyzwania); zaangażowanie to ma doprowadzić do modyfikacji ich zachowań

kawa z wartościami – nazwa jednostkowa oznaczająca spotkanie przy kawie (lub herbacie) będące pretekstem do podjęcia dyskusji, wysłuchania prelekcji, spotkania z ekspertem

long table – dosł. długi stół, inna nazwa: stół performatywny, model samomoderującej się dyskusji, bez przewodniej roli moderatora, model, w którym głos może zabrać każdy (mówcy, słuchacze, publiczność), pod warunkiem, że zajmie miejsce przy stole. Stół powinien być nakryty papierowym „obrusem”, by uczestnicy mogli zapisywać myśli, pytania, komentarze. Przy stole jest określona liczba miejsc. Pozostali uczestnicy są obserwatorami. Jeśli ktoś chce się włączyć w dyskusję – musi usiąść przy stole (na wolnym miejscu, jeśli ono jest; kiedy go brak – musi znaleźć kogoś, kto ustąpi mu miejsca)

Okno Johari – narzędzie do rozwoju samoświadomości jednostki lub grupy, „szablon ostrzegania osobowości”, najczęściej stosowane w coachingu; może być także wykorzystane w procesie grupowym – usprawnienie komunikacji; nazwa okno – od graficznego zestawienia 4 części/stref: otwartej, ukrytej, ślepej i nieznanej

open space – dosł. otwarta przestrzeń, oznacza wielkopowierzchniowy lokal np. biurowy, ale także metodę spotkań/konferencji dla grup liczących nawet ponad 1000 osób, jako metoda oznacza samoorganizowanie się spotkania zarówno w przebiegu, jak i zawartości merytorycznej

paradygmat – bazowy, kluczowy zestaw pojęć danej doktryny, dziedziny, nauki; uzgodniony i przyjęty sposób widzenia rzeczywistości w danej dziedzinie

partycypacja – uczestnictwo, branie udziału (a przez to także odpowiedzialności, tak jak np. w budżecie obywatelskim)

proksemika - (proxemics - odległość, bliskość, sąsiedztwo) nauka, która zajmuje się

1. przestrzenią wokół ludzi wchodzących ze sobą w kontakt/relacje, oraz
2. zależnościami między przestrzenią a relacjami psychologicznymi ludzi wchodzącymi w kontakt

rezyliencja - adaptacyjność, umiejętność dostosowywania się człowieka do zmieniających się warunków

SWOT - właśc. analiza SWOT, technika, narzędzie do prowadzenia analizy informacji w sposób uporządkowany; w literaturze znaleźć można kilka możliwości przyporządkowania, najpopularniejsze jest to, gdzie S - oznacza mocne strony, W - słabe strony, O - możliwości/szanse, T - zagrożenia

win-win - zasada win-win (zasada wygrany-wygrany), najczęściej spotykana w negocjacjach i rozwiązywaniu konfliktów; polega na dążeniu do rozwiązania, z którego obie strony będą usatysfakcjonowane, będą „zwycięzcami”

I Animacja społeczna - role i zadania

Po co komu animacja społeczna?

Koncepcja animacji społeczno-kulturalnej narodziła się we Francji w latach 60. ubiegłego wieku, choć jej elementy były obecne w praktyce pedagogiki społecznej innych krajów już wcześniej.

Jako pełnoprawne narzędzie zmiany społecznej zawitała do Polski wraz ze zmianami społecznymi początku lat 90., aby następnie rozwinąć się w dwa powiązane, ale odrębnie realizowane podejścia: animacji kulturalnej i animacji społecznej.

Zachowując niektóre cele czy formy pracy, animacja kulturalna związała się przede wszystkim z lokalnymi instytucjami kultury, a animacja społeczna głównie z sektorem, na nowo zdefiniowanych, organizacji pozarządowych.

Takie były początki, choć na przestrzeni ostatnich 30 lat wszystkie zarysowane powyżej granice oddziaływania obu nurtów zacierały się, a liczba wyjątków i przykładów wzajemnego ich przenikania stawia pod znakiem zapytania zasadność dychotomicznego (*) podziału.

fot. I Pomorskie Forum Animacji Społecznej 2021 r.

Obszary animacji społecznej

Animacja społeczna w Polsce zachowała cechy pierwotnych idei, z których się narodziła, nadając im jednak lokalny kształt i kreując własne podejścia. Przyjrzyjmy się zatem najważniejszym obszarom jej możliwego wykorzystania.

Praktyka animacji społecznej w Polsce pokazuje, że istnieje pięć głównych pojęć, które ją definiują:

- ▶ **socjalizacja** - rozumiana jako proces kształtowania wzorców zachowań i kompetencji społecznych niezbędnych do nawiązywania relacji z innymi ludźmi. W tym ujęciu jest to fundament podejmowania kooperacji i współpracy ważny nie tylko z punktu widzenia umiejętności pełnienia ról społecznych przez konkretnego człowieka, ale także rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych,
- ▶ **integracja** - a dokładniej integracja społeczna, czyli proces włączania się człowieka w życie społeczne, rozumienie i funkcjonowanie zgodnie z normami społecznymi, uzyskiwanie przez niego podmiotowości oraz pełni praw i możliwości rozwoju, które mogły być dla niego niedostępne w wyniku działania mechanizmów wykluczenia,
- ▶ **edukacja** - głównie w wymiarze edukacji środowiskowej oraz edukacji emancypacyjnej. Edukacja realizowana głównie w formach edukacji nieformalnej(*), nieoficjalnej, samokształcenia czy edukacji akcydentalnej(*). Specyfiką procesów edukacyjnych w animacji społecznej jest założenie, że dostarczana wiedza pozwala na pozyskanie perspektywy mobilizującej człowieka do zmiany i podnoszenie jego motywacji do aktywności i zaangażowania,
 - edukacja przez doświadczenie,
 - edukacja przez zabawę,
- ▶ **komunikacja** - nie tylko w wymiarze relacji interpersonalnych, ale przede wszystkim w wymiarze społecznym, gdzie komunikacja pozwala gospodarować informacją i wiedzą w celu w pełni uświadomionej i skutecznej zmiany społecznej, przestrzennej, gospodarczej itp. dotyczącej społeczności lokalnej i relacji pomiędzy wspólnotą a jednostką,
- ▶ **partycypacja** (*) - uczestniczenie, głównie w obszarach zarządzania sprawami wspólnoty: społeczności, samorządu terytorialnego, wspólnoty narodowej i europejskiej. Związana między innymi z osobistym zaangażowaniem i pracą na rzecz wspólnot, planowaniem społecznym, demokracją bezpośrednią, dialogiem obywatelskim itp.

Warto dodać, że m.in. Stowarzyszenie CAL (Centrum Aktywności Lokalnej) jako prekursor kreowania i wdrażania metodologii animacji społecznej w Polsce, wiąże animację społeczną ściśle z jej funkcjonowaniem w społecznościach lokalnych, nadając rozwojowi lokalnemu wymiar społecznościowy. Wydaje się to ważne o tyle, że wiąże animację społeczną z nowoczesnymi podejściami, takimi jak: środowiskowe formy pomocy społecznej, środowiskowa profilaktyka uzależnień, psychiatria środowiskowa czy szeroko pojęte wsparcie lokalnych systemów usług społecznych, ekonomia współdzielenia itp.

Zastosowania animacji społecznej

Specyfika animacji społecznej powoduje, że jest ona przydatna w realizacji różnorodnych zadań związanych z rozwojem kapitału społecznego i wzmacniania empowermentu(*). Te zaś stanowią podstawy wszelkich społecznych mechanizmów rozwojowych.

Nic dziwnego, że animacja społeczna stała się na przestrzeni ostatnich 20 lat, jeśli nie główną, to przynajmniej wspierającą metodą pracy w wielu obszarach. Dla przykładu warto wymienić kilka kluczowych:

- ▶ **III Sektor**, czyli organizacje pozarządowe, dla których w wielu przypadkach animacja społeczna jest kluczową metodą realizowania swojej misji. Nawet tam, gdzie cele statutowe nie odnoszą się wprost do aktywizacji społecznej, animacja staje się niezastąpionym paradygmatem(*) działalności stowarzyszeń i fundacji. Wszystkie wymienione wyżej pojęcia kluczowe dla animacji istnieją w genach organizacji społecznych i stanowią o odrębności tego sektora. Z tych powodów NGO (ang. non-governmental organisation - organizacje pozarządowe) to świat, z którego najczęściej rekrutowani są animatorzy społeczni realizujący zadania w różnych sektorach polityk publicznych.
- ▶ **Lokalne instytucje kultury**, gdzie animacja społeczna wspiera animację kulturalną, pomaga organizować edukację kulturową oraz zwiększa potencjał społeczności w zakresie organizowania amatorskiego ruchu artystycznego. Uczestnictwo w kulturze wymaga bowiem między innymi kompetencji społecznych. Stąd też potrzeba ożywiania usypionej otwartości czy ciekawości świata.
- ▶ **Edukacja** wspierana przez animację społeczną w dwóch wymiarach:
 - edukacji permanentnej będącej podstawą indywidualnego dostosowania do wymogów cywilizacyjnych naszych czasów oraz tworzenia społeczności uczących się. Odpowiedzialność za tworzenie podstaw otwartych systemów edukacyjnych leży po stronie wspólnot samorządowych. Wynika to z istoty procesów globalizacji (*), którym wszyscy podlegamy,
 - edukacji instytucjonalnej, gdzie szkoła nie jest jedynym miejscem kształcenia nowych pokoleń, ale staje się moderatorem i koordynatorem lokalnych sieci edukacyjnych, złożonych ze wszystkich lokalnych społecznych instytucji. Trend ten, mimo że obecnie jest mało obecny w polskiej oświacie, wydaje się być jedyną odpowiedzią wobec wyzwań szkoły XXI wieku.
- ▶ **Metodyka** pracy socjalnej w Polsce realizowana w instytucjonalnej pomocy społecznej włączyła animację społeczną do katalogu swoich narzędzi już co najmniej w 2008 roku. Wtedy bowiem powstał model Organizowania Społeczności Lokalnych, którego podstawą stały się wcześniej wypracowane podejścia polskiej animacji społecznej. W ten sposób, obok sektora pozarządowego, pracownicy socjalni stali się poważnym zapleczem dla rozwijania myśli animacyjnej w Polsce.

- ▶ **Integracja społeczno-zawodowa** to kolejny obszar angażowania animacji społecznej. Problemy wykluczenia lub zagrożenia wykluczeniem społecznym narastają wraz z poszerzaniem się katalogu różnorodnych wykluczeń wpływających także na poziom aktywności zawodowej w Polsce. Podejście animacyjne w tym obszarze zostało w ostatnich latach sprawdzone wielokrotnie, a model, który można hasłowo określić jako: "najpierw aktywność społeczna - potem aktywność zawodowa" okazał się wyjątkowo skuteczny.
- ▶ **Ekonomia społeczna**, a w zasadzie system wsparcia ekonomii społecznej, to od lat przestrzeń aktywności animatorów społecznych, co warto podkreślić, aktywności zawodowej. Sieć Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej obok doradztwa biznesowego, prawnego czy księgowego, dysponuje już od kilku lat profesjonalnym wsparciem animacyjnym. Dotyczy ono dwóch sfer: pracy ze środowiskami i liderami w celu wyłonienia grup inicjatywnych, które następnie zakładają podmiot ekonomii społecznej (PES) oraz samorządami i lokalnym otoczeniem społecznym i gospodarczym w celu stworzenia lokalnych rynków usług bądź produktów, na których PES mogą działać.
- ▶ **Rewitalizacja** to ciekawy przykład ujawniania potrzeb związanych z animacją społeczną. O ile pierwsza fala projektów rewitalizacji w Polsce realizowanych z zaangażowaniem środków UE stała pod hasłem zmian przestrzennych, o tyle druga miała już zupełnie inny charakter. Ustawa o rewitalizacji z 2015 roku wskazała, że rewitalizacja to jedność aspektów przestrzennych, gospodarczych i społeczno-kulturowych. Praca z mieszkańcami na terenach rewitalizowanych stała się standardem projektów rewitalizacyjnych, a wraz z nim weszła do gry animacja społeczna.
- ▶ **Partycypacja mieszkańców** to postulat, który często towarzyszy prawnym rozwiązaniom dotyczącym kształtowania lokalnych polityk publicznych. Planowanie społecznościowe, diagnozy społeczne, konsultacje projektowanych rozwiązań, dialog społeczny itp. wymagają zaangażowania mieszkańców, którego w społecznościach lokalnych często brakuje. Wyzwolenie go wymaga podjęcia działań animacyjnych nie tylko nakierowanych na aktywność indywidualnych mieszkańców, ale także na siecowanie oraz inspirowanie i moderowanie różnorodnych form współpracy.
- ▶ **Samorząd terytorialny** to niewątpliwy przejaw sukcesu polskiej transformacji lat 90. ubiegłego wieku. Niestety, nazbyt często we wspólnotach samorządowych skoncentrował się on jedynie wokół demokracji przedstawicielskiej rad różnego szczebla oraz powiązanej z nią administracji. A przecież artykuł 1. ustawy o samorządzie gminnym z 1990 roku stanowi: „Mieszkańcy gminy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową.” Zapis ten stawia wymóg ciągłego poszukiwania nowych form dialogu i współdecydowania w ramach samorządowej wspólnoty, gdzie różne obszary wyzwań wymagają różnych narzędzi demokratycznego wyłaniania ich rozwiązań. Animacja społeczna generująca innowacyjne podejścia aktywizujące mieszkańców, wspierająca współpracę wielosektorową, prowadząca edukację obywatelską itp. to wymarzona metoda realizacji tego typu zadań.

- ▶ **Zrównoważony rozwój lokalny** rozpięty pomiędzy możliwościami i „wytrzymałością” środowiska naturalnego, gospodarki i potrzeb społecznych wymaga działań zapewniających balans między nimi. Jednym ze sposobów uzyskania go jest zmiana społeczna, reorientacja modeli konsumpcji, zwiększanie świadomości i odpowiedzialności za środowisko, w którym żyjemy. Edukacja środowiskowa, wspólnotowe podnoszenie świadomości i tworzenie rozwiązań, kreowanie nowej kultury społecznej itp. to zadania idealnie wypełniające domenę animacji społecznej.
- ▶ **Deinstytucjonalizacja usług społecznych (DI)** to aktualne wyzwanie, w którym animacja społeczna odgrywa kluczową rolę. Przeniesienie akcentu odpowiedzialności z instytucji państwa na podmioty społeczne to zadanie ważne i długofalowe. To kontynuacja modernizacji państwa rozpoczęta w latach 90. reformami gospodarczymi i politycznymi. Wdrażanie deinstytucjonalizacji wymaga głębokiej zmiany społecznej: nastawienia mieszkańców, elastyczności i kreatywności samorządu terytorialnego, intensywnego dialogu obywatelskiego na poziomie państwa. Czas na animację społeczną!
- ▶ **Kryzys uchodźczy pokazał**, jak ważna jest **samoorganizacja społeczna i zaangażowanie pojedynczego obywatela**. Bez empatii, kompetencji społecznych, zdolności kooperacji, otwartości i mobilizacji społecznej trudno jest sprostać jakiegokolwiek kryzysowi w takim wymiarze. Niestety, prognozy pokazują, że kryzysów tej skali nie będzie brakować. Po kryzysie pandemii COVID, napływie kolejnych fal uchodźców z ogarniętej wojną Ukrainy, rozkręcającym się kryzysie klimatycznym nadchodzą kolejne zagrożenia. Animacja społeczna budująca kapitał społeczny, poczucie sprawstwa obywateli, wspierająca organizację samopomocy to obecnie pierwsza linia reagowania na zagrożenia.

Wskazane wyżej przestrzenie to oczywiście tylko niektóre obszary, w których animacja społeczna sprawdza się doskonale i stwarza szansę na osiągnięcie stawianych celów. Warto zauważyć, że to samorząd terytorialny jest głównym gospodarzem tych obszarów zmiany. Dlatego właśnie samorząd powinien być głównym orędownikiem rozwoju i stroną wspierającą animację społeczną na swoim terenie.

Warto zauważyć, że zachętą i zobowiązaniem jest polskie prawo, które stanowi fundament działania wspólnot samorządowych. Przegląd aktów prawnych pozwala wskazać kilka pozycji szczególnie powiązanych z misją animacji społecznej:

- ▶ **Ustawa o samorządzie gminnym**, która wprowadza między innymi pojęcia infrastruktury społecznej, konsultacji społecznych, wspiera solidarność międzypokoleniową oraz aktywność obywatelską. Wątki społeczne pojawiają się w ustawie kilkanaście razy i rysują obraz gminy jako miejsca aktywnej polityki społecznej.
- ▶ **Ustawa o pożytku publicznym i wolontariacie** będąca głównym aktem porządkującym sferę aktywności społecznej w Polsce, pomiędzy wieloma pojęciami i rozwiązaniami tworzą-

fot. wolontariusze pomagający uchodźcom z Ukrainy

cymi bazę do rozwijania animacji społecznej wprowadza także inicjatywę lokalną - pojęcie kluczowe z punktu widzenia współpracy animatorów z samorządem terytorialnym. W art. 2. pkt 4. ustawy zdefiniowano inicjatywę lokalną jako „formę współpracy jednostek samorządu terytorialnego z ich mieszkańcami, w celu wspólnego realizowania zadania publicznego na rzecz społeczności lokalnej”. Zapis ten wyznacza jeden z głównych kierunków działań animacji jako kształtowania podmiotowości mieszkańców i społeczności lokalnej oraz zarysowuje obszar wspólnej odpowiedzialności, w ramach którego należy ożywiać aktywność wymienionych podmiotów.

- ▶ **Ustawa o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (CUS)**, to stosunkowo nowy akt prawny, którego znaczenie ocenimy za jakiś czas. Kluczowe dla

animacji społecznej zapisy dotyczą organizowania społeczności lokalnej jako obowiązkowej składowej metodologii pracy CUS. Określenie zadań organizatorów społeczności lokalnej (OSL) wprost nawiązuje do misji i standardów pracy animatorów społecznych tworząc wyraźną furtkę do profesjonalizacji tej funkcji. Animacja społeczna staje się powszechnie płatną usługą, a animator społeczny - „zawodowcem”.

- ▶ **Ustawa o rewitalizacji** wskazała doniosłą rolę społecznych aspektów modernizacji zdegradowanych przestrzeni miejskich. Praktyka pokazała, że animacja społeczna na tych terenach znakomicie spełnia oczekiwania ustawodawcy zawarte w ustawie. Obecnie trudno sobie chyba wyobrazić projekt z zakresu rewitalizacji miasta, który by nie przewidywał działań animacyjnych.
- ▶ **Ustawa o pomocy społecznej** tworzy przestrzeń do wykorzystywania animacji społecznej w realizowaniu metody środowiskowej pracy socjalnej. Na przestrzeni lat dokonywano prób rozwinięcia tej metody np. w postaci Programów Aktywności Lokalnej (PAL), czy wdrażania w ośrodkach pomocy społecznej (OPS) modelu organizowania społeczności lokalnej. Mimo jednoznacznych dowodów skuteczności tego podejścia w pomocy społecznej, zakres działań w dalszym ciągu jest ograniczony, a praca socjalna w ośrodkach jest zdominowana przez metody pracy z indywidualnym klientem, rodziną i grupą. Wszystko jednak wskazuje na to, że wraz z możliwością przekształcenia OPS w CUS (zgodnie z zapisami wspomnianej wyżej ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych) animacja społeczna jako zaplecze metody środowiskowej będzie zyskiwać na znaczeniu, a możliwości i znaczenie animatorów społecznych będą rosły.
- ▶ **Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami** pośrednio otwiera możliwości animacji społecznej. Jest jednak miejsce, w którym odnosi się do jej misji wprost. To art. 9. pkt 6., w którym wskazuje się na potrzebę inicjowania „działań na rzecz poprawy świadomości społecznej w zakresie zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami”. Trudno sobie bowiem wyobrazić bardziej skuteczne podejście w tym zakresie niż animacja społeczna.
- ▶ **Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**, która wprowadza obowiązek przeprowadzania konsultacji społecznych podczas sporządzania aktów prawa miejscowego, o których mowa w ustawie. Rzetelnie przeprowadzone konsultacje społeczne wymagają włączenia szerokiego grona mieszkańców, a animacja społeczna jest jedną z metod ich aktywizacji.

Obok istniejących już rozwiązań prawnych, ciekawe perspektywy dla animacji społecznej tworzą także pojawiające się w przestrzeni publicznej koncepcje i zapowiedzi nowych rozwiązań w polityce społecznej w Polsce. Do najbardziej obiecujących należą zapowiedzi dotyczące:

- ▶ **strategii rozwoju usług społecznych**, której projekt jest w trakcie konsultacji. Projekt ten wyznacza cele tworzenia lokalnych systemów usług społecznych i wydaje się, że

bez względu na ostateczny kształt strategii, animacja społeczna może być atrakcyjną metodą wsparcia tych zapowiedzi;

- ▶ **deinstytucjonalizacji**, procesu zapowiadanego w wyżej wspomnianej strategii, ale także idei, którą można odnaleźć w wielu innych dokumentach. Działania z zakresu DI zapowiadane są już od pewnego czasu, a w kraju trwa edukacyjne przygotowanie osób i instytucji, które mają za nią odpowiadać. W ostatecznym rozrachunku powodzenie procesu DI będzie zależać od lokalnej infrastruktury społecznej, a ta - od poziomu kapitału społecznego i zaangażowania mieszkańców w podejmowaniu zadań i odpowiedzialności od instytucji. Możliwe, że właśnie to będzie w najbliższym czasie jedno z najważniejszych wyzwań animacji społecznej;
- ▶ **ekonomii społecznej i solidarnej**, która doczekała się w bieżącym roku ustawy. Zmieni to zapewne zakres i charakter wsparcia oraz zadań stojących przed ekonomią społeczną i solidarną a także animatorami, którzy już w tej chwili są z nią związani;
- ▶ **przeciwdziałania wykluczeniom** jako stały element polityki społecznej państwa. Warto jednak zwrócić uwagę, że pojawiają się nowe perspektywy diagnozowania źródeł wykluczenia (np. wykluczenie z kultury, energetyczne, z powodu utraty znaczenia), a wraz z nimi nowe grupy wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem. Pojawia się zatem konieczność ich aktywizacji na drodze wychodzenia z wykluczenia. Tu także animacja społeczna jest i dalej będzie niezbędnym elementem prowadzonych procesów;
- ▶ **profesji pomocowych** - to kategoria, która ma porządkować zawodowe standardy pracy wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób wspierają zawodowo innych. W najbliższym czasie zostaną rozpoczęte prace nad stosowną ustawą, a dzięki niej możliwe, że zostaną także uregulowane najważniejsze kwestie związane z zatrudnieniem i rozwojem profesji animatora społecznego.

Pomorska animacja społeczna

Filarem pomorskiej animacji społecznej są organizacje pozarządowe. Zasoby III Sektora na Pomorzu to ok. 9 tys. organizacji pozarządowych, niemal 15% z nich prowadzi działalność gospodarczą.

Animatorzy społeczni pracują także w:

- ▶ 4 pomorskich Ośrodkach Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES),
- ▶ Ośrodkach Pomocy Społecznej, Centrach Usług Społecznych realizując zadania OSL (Organizowania Społeczności Lokalnych),
- ▶ Domach i Klubach sąsiedzkich,
- ▶ społecznościach lokalnych,
- ▶ obszarach związanych z kulturą, sportem itp.,
- ▶ Centrach Organizacji Pozarządowych,
- ▶ Centrach Wolontariatu.

To oczywiście nie wyczerpuje animacyjnej „listy obecności” na Pomorzu. Trudno oszacować liczby, ale rolę animatora społecznego przyjmują na siebie przedstawiciele różnych zawodów: nauczyciele, pracownicy lokalnych instytucji kultury, a także osoby na emeryturze, które traktują tę aktywność jako realizację swojej naturalnej aktywności społecznej.

Przyjrzyjmy się tej aktywności z dwóch perspektyw: osób, które animację prowadzą i metod, które na Pomorzu okazują się być skuteczne.

My Animatorki i Animatorzy...

Osoby, które trafiają do animacji społecznej mają za sobą różne „drogi dojścia”. Czasem jest to kwestia świadomego wyboru, naturalnej konsekwencji wrodzonych cech charakteru i osobistych pasji, kiedy indziej - jeden z etapów rozwoju zawodowego i osobistego. Niezależnie od tego, którą drogą dojdziemy do roli animatora, stoją przed nami trzy drogi realizowania animacyjnej misji:

- ▶ rola społeczna pełniona społecznie (czyli nieodpłatnie) - obok podstawowych ról zawodowych np. nauczyciela czy pracownika społecznego. To ścieżka ludzi z rozbudowaną i ugruntowaną potrzebą aktywności społecznej, która jest wartością samą w sobie i często jest realizowana w sposób intuicyjny, na bazie własnej charyzmy i zaangażowania;
- ▶ profesja - wykonywana w ramach różnych zawodów takich jak np. animatorzy OWES, animatorzy sąsiedztwa w ramach rewitalizacji miast, animatorzy miejsc otwartych czy organizatorzy społeczności lokalnych pracujący w ośrodkach pomocy społecznej lub centrach usług społecznych;
- ▶ prowadzenie animacji społecznej w ramach projektów społecznych realizowanych przez organizacje pozarządowe. Praca metodą projektów często sprzyja niepewności zatrudnienia, rozproszeniu działań (i przez zaangażowanie w wiele projektów), priorytetowi rezultatu nad procesem itd. Jest to więc aktywność na poły społeczna, na poły zawodowa.

Według współautorów i osób konsultujących KomPAS wynika, że dominuje trzeci wariant roli, który można nazwać „zaangażowanym profesjonalistą”. Warto przy tym podkreślić, że sam wybór formy pracy animatora społecznego nie decyduje o jakości i skuteczności tej pracy, jest to jedynie kwestia osobistego wyboru każdego animatora czy animatorki.

Innym istotnym rozróżnieniem podejść animacyjnych jest dominujący paradygmat(*) pracy animacyjnej:

- ▶ Praca skoncentrowana na wyzwaniach/problemach/potrzebach to animacja społeczna związana głównie z wątkami pomocy społecznej czy działalności charytatywnej. Punktem wyjścia jest diagnoza problemów i/lub deficytów w społeczności, a proces animacji to wspieranie aktywności mieszkańców w celu ich zmniejszenia lub całkowitej likwidacji.
- ▶ Praca skoncentrowana na zasobach i potencjałach to animacja, która diagnozuje przede wszystkim zastane lokalne bogactwo przestrzeni, talentów, relacji czy pasji i koncentruje się na ich wykorzystaniu w generowaniu energii społecznej. Podejście to opisano szczegółowo w modelu ABCD.

(http://www.osl.org.pl/wp-content/uploads/2014/03/ABCD_w_praktyce.pdf)

Z dyskusji towarzyszących tworzeniu tego opracowania wynika, że w ujęciu pomorskim charakterystyczne są trzy podejścia:

1. zdecydowana większość działań animacyjnych na Pomorzu jest skoncentrowana na wykorzystywaniu lokalnych zasobów i potencjałów społecznych,
2. istnieje trudność w precyzyjnym rozdzieleniu w praktyce ww. paradygmatów(*), a świat animacji pomorskiej płynnie przechodzi pomiędzy nimi,
3. nawet jeśli punktem wyjścia jest wrażliwość na problemy i wykluczenia społeczne, to w procesach animacyjnych i tak chętnie i często poszukuje się rozwiązań opartych o zasoby i potencjały lokalne.

Należy podkreślić, że oba paradygmaty(*) są obecne w metodologii animacji społecznej i oba wykazały swoją skuteczność. To, co przesądza o atrakcyjności „pracy na zasobach”, to kwestia atrakcyjności atmosfery, w jakiej przebiegają procesy animacyjne - jej lekkości i wielkiego potencjału nadziei, której źródło bierze się z odzyskanego *empowermentu* (*). Animator społeczny to jedna z wielu ról zmiany społecznej. Warto pamiętać, że obok animatora wśród ról aktywizujących obecne są jeszcze takie jak: lider, facylitator czy moderator. Obecnie rozrasta się także katalog ról edukacyjnych, takich jak: trener, mentor, tutor itd. Coraz większego znaczenia nabierają również role diagnostyczne, planistyczne czy polityczne, szczególnie w odniesieniu do lokalnych polityk publicznych.

Wszystkie one posiadają swoje jasno określone cele, wymagane kompetencje i metodologie pracy.

Z powyższego wynikają dwa podejścia do animacji społecznej. Pierwsze zakłada włączanie do katalogu animatora społecznego narzędzi z domeny innych ról zmiany społecznej. Drugie - tworzenie zespołów interdyscyplinarnych złożonych z osób różnych perspektyw zmiany społecznej. W ten sposób animacja społeczna staje się obszarem nieustannej edukacji animatorów oraz doskonalenia organizacji współpracy wokół wspólnych celów społecznych.

Ramy specyfiki animacji na tle innych ról kreowania zmiany społecznej wyznacza szereg funkcji pracy animacyjnej. Są to przede wszystkim:

- ▶ **aktywizacja mieszkańców** i włączanie ich w procesy społeczne przez tkanie sieci relacji pomiędzy ludźmi, ale także pomiędzy jednostkami a instytucjonalną infrastrukturą ich środowiska lokalnego,
- ▶ **wspieranie mieszkańców** w realizowaniu celów określonych przez społeczność; ta funkcja zakłada, że działanie animatora to jedynie pomoc, a nie lideryskie przejmowanie odpowiedzialności za społeczność,
- ▶ **organizacja edukacji środowiskowej** rozumianej jako lokalna gospodarka wiedzą, wspólnotowe wytwarzanie wiedzy i społecznościowa edukacja wzajemna; dominujące formy to edukacja w działaniu czy edukacja przez rozwiązywanie problemów,
- ▶ **tworzenie systemów motywacji** opartych o docenianie wysiłku i zaangażowania mieszkańców oraz odpowiadanie na potrzeby „indywidualnych nagród”, w większości budowanych w oparciu o modele komunikacji interpersonalnej, która upodmiotawia uczestników procesu zmiany społecznej,
- ▶ **wzmacnianie społeczności lokalnych przez delegowanie kompetencji** i cedowanie przez instytucje samorządu lokalnego odpowiedzialności na mieszkańców; wiąże się to z procesem zwiększania partycypacji(*) społecznej i publicznej na samoorganizujących się obywateli,
- ▶ **demokratyzacja aktywności społecznej** przez dbanie o równość szans osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem; to szczególnie ważna perspektywa widzenia skuteczności animatora, gdzie priorytetem jest powszechność zaangażowania, a w mniejszym stopniu jakość efektów społecznego działania,
- ▶ **organizacja społecznościowej oceny i ewaluacji** podejmowanych działań to w Polsce szczególnie wrażliwa funkcja animacji. Pomimo długoletnich zmian, kwestie audytu i kontroli w dalszym ciągu przyjmowane są w Polsce nieufnie. A przecież przełamanie tej nieufności i wyciąganie wniosków zarówno z sukcesów, jak i porażek to podstawa rozwoju i modernizacji. Animator społeczny staje się w tej sytuacji gwarantem bezstronności i podejścia, które mówi że „sprawdzamy nie dlatego, że coś było źle, tylko po to, żeby było lepiej”.

Animacja społeczna - pomorski punkt widzenia

Powyższy portret animatora społecznego oraz ról i funkcji, które pełni należy uzupełnić o opis kluczowych elementów pomorskiej animacji społecznej.

W trakcie spotkań przyjęto, że praca w ramach animacji wyznacza trzy obszary, w których spełnia się aktywizowanie społeczności lokalnych:

- 1. Współpraca**, która ma różne odcienie i formy. Jest więc przede wszystkim umową społeczną pozwalającą określić jej cele, charakter, reguły, sposób dzielenia odpowiedzialności, porażki i sukcesy. Zawiera się tę umowę w imię uzyskania efektu synergii i możliwości dostępu do różnorodnych zasobów i kompetencji partnerów. Szczególnie wartościowa jest współpraca międzysektorowa, która obok wymienionych już szans i możliwości stwarza także okazję do uczenia się różnorodnych kultur organizacyjnych i budowania międzysektorowej kultury zaufania.
- 2. Konfrontacja** celów czy wartości zawsze powoduje napięcia społeczne. Dotyczy to zarówno relacji pomiędzy mieszkańcami, jak i konfliktów na linii obywatele - administracja czy obywatele - biznes. Dlatego zarządzanie konfliktem jest trwałym elementem animacji społecznej. Rodzi to szereg wyzwań począwszy od skutecznej diagnozy problemów i scen konfliktu w społecznościach lokalnych, przez wybór i zastosowanie skutecznych narzędzi negocjacji, aż po etyczne wyzwania, takie jak kwestie niezależności animatora, konieczność wyrównywania szans stron sporu. To, co wyróżnia animację społeczną od innych podejść modernizacyjnych, to widzenie w konflikcie pozytywnej energii, którą można wykorzystać na rzecz zmiany społecznej. Bunt, opór, niezgoda mogą być otwarciem drogi w kierunku współpracy i zmodyfikowania ważnych dla społeczności obszarów.
- 3. Edukacja**, bo nie ma zmiany bez wizji tego, co możliwe. To najważniejsze narzędzie i obszar kreowania zmiany i pobudzania aktywności mieszkańców w myśl prawdy, że wiedzieć, to móc. Społeczności uczące się to nie tylko suma jednostek nabywających nowe kompetencje czy poznających nową wiedzę. To także środowisko wytwarzające wiedzę i poznające możliwości tego, co już znane np. poznanie i wykorzystanie instytucji działających na danym terenie.

W tym miejscu dochodzimy do prostej, ale kluczowej konstatacji: animacja społeczna to praca ze społecznościami. W praktyce animacji pomorskiej oznacza to zarówno społeczności terytorialne, które definiowane są głównie przez specyfikę terenu, na którym funkcjonują (np. społeczności, z którymi pracujemy w ramach projektów rewitalizacyjnych) oraz społeczności kategoriałne określone charakterem łączących wyzwania, doświadczeń czy cechami społeczno-kulturowymi (np. społeczności, z którymi pracujemy w ramach projektów integracji społeczno-zawodowej, wsparcia grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem).

Perspektywa społecznościowa ma swoje konsekwencje. Gdyby trzeba było jednym słowem określić istotę uprawianej przez nas animacji społecznej to byłoby to słowo - SPOTKANIE. Spotkanie leży u podstaw animacji zarówno w sensie jej misji, jak i w sensie bardzo konkretnej wytycznej do jej skutecznej realizacji. W sensie wartości podstawowej spotkanie wiążemy z bliskością, szansą poznania, tworzenia relacji i wychodzenia sobie naprzeciw. Operacyjnie spotkanie jest dla nas wyzwaniem na trzech poziomach:

- **organizowania przestrzeni** przyjaznych dla spotkania, zarówno tych otwartych jak podwórka, ogrody czy ulice, jak i zamkniętych jak świetlice czy miejsca aktywności,
- metody „wyciągania z monologu i wciągania w dialog”, co oznacza konieczność panowania nad procesami grupowymi czy poszukiwania, kreowania i stosowania **różnych narzędzi dialogu**,
- kultury społecznej, która zakłada, że bywamy w równym stopniu gośćmi, jak i gospodarzami spotkań, że mamy potrzebę spotkań, że dialog i namnażanie dobrych relacji nie jest ciągiem incydentalnych wydarzeń, ale procesem, który stale się dzieje w naszych społecznościach.

fol. Otwarty Ogród Społeczny przy Szkole Podstawowej nr 23 w Gdyni, 2021 r.

Pomorskie doświadczenia, wyzwania, dylematy... i co z nich wynika

Przyjrzyjmy się kilku przykładom działań z zakresu animacji społecznej na Pomorzu, które zostały podane przez zaangażowane do tego projektu osoby. To zaledwie „kropla w morzu” wielorakości i wszechstronności takiej działalności, jednak pomoże to lepiej zobrazować i opisać świat naszej aktywności.

Przykład 1

Zrównoważony rozwój: działania Stowarzyszenia Eko-Inicjatywa z Kwidzyna realizowane w zakresie ochrony przyrody, edukacji ekologicznej i animacji społecznej. Stowarzyszenie działa na rzecz rozwoju lokalnego organizując m.in. warsztaty, spacer, spotkania czy półkolonie dla dzieci, a wszystko w ramach realizacji hasła „z ludźmi i dla ludzi”.

<https://ekokwidzyn.pl/>

1

fot. ze zbiorów Stowarzyszenia Eko-Inicjatywa

Przykład 2

Rewitalizacja: projekt Ożywiony Lębork „Nowy Świat” prowadzony przez partnerstwo, w skład którego wchodzi Gmina Miasto Lębork, Stowarzyszenie EDUQ, Wielkopolskie Stowarzyszenie Kuratorów Sądowych oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych przy SOSW w Lęborku OTWARTE DRZWI. Jednym z działań jest utworzenie Centrum Animacji Społecznych jako propozycji dla mieszkańców obszaru rewitalizowanego. W Centrum odbywają się m.in. otwarte bezpłatne zajęcia językowe dla dzieci i młodzieży, warsztaty dla dorosłych, spotkania integracyjne itp.

<https://tiny.pl/wl41h>

2

Przykład 3

Praca socjalna: Organizatorzy Społeczności Lokalnej zatrudnieni w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Gdańsku, którzy ze swoimi działaniami trafiają do środowisk wymagających wsparcia. Ponadto już przez ponad rok animują działania Domu Sąsiedzkiego przy ul. Zakopiańskiej próbując przygotować lokalne organizacje pozarządowe do przejęcia prowadzenia Domu Sąsiedzkiego.

<https://tiny.pl/wl45b>

3

fot. ze zbiorów Animatorów MOPR Gdańsk

Przykład 4

Ekonomia społeczna: OWES w Debrznie prowadzony przez Stowarzyszenie na rzecz rozwoju miasta i gminy Debrzno.

W ofercie OWES znajduje się animacja, która ma przede wszystkim wymiar aktywizacji zawodowej osób borykających się ze szczególnymi trudnościami na rynku pracy. Animacja realizowana jest przez usługi wspierające rozwój ekonomii społecznej: rozwój partnerstwa lokalnego, tworzenie i wspieranie grup inicjatywnych, pozyskiwanie i kształcenie lokalnych liderów.

<http://stowdeb.pl/>

4

Przykład 5

Partycypacja(*) mieszkańców: Diagnoza lokalnych potrzeb kulturalnych i potencjału kulturotwórczego gminy Luzino. Diagnozę przeprowadzono w oparciu o szerokie zaangażowanie mieszkańców gminy: przeprowadzono warsztaty badawcze m.in. z mieszkańcami kilku wsi oraz w 3 szkołach, wywiady grupowe z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, wywiady indywidualne z kilkoma przedstawicielami mieszkańców, ankiety (wypełnione przez 200 osób), sondę uliczną, spacer badawczy i tzw. „rozpytki” czyli krótkie rozmowy na ulicy.

<https://tiny.pl/wlvll>

5

fot. ze zbiorów GOK Luzino

Przykład 6

6

Gdańskie Fundusze wystartowały w 2017 r., a w 2022 r. stanowiły już wiązkę 6 Funduszy ze środków miasta, organizowanych w formie regrantingu przez różnych operatorów pozarządowych (np. Gdański Fundusz Sąsiedzki, Senioralny, Młodzieżowy, Sportowo-Rekreacyjny, Europejskiej Stolicy Wolontariatu). Coroczne dofinansowanie inicjatyw wyłonionych w konkursach grantowych Funduszy, pozwala na animację oddolną grup nieformalnych oraz liderów i wolontariuszy gdańskich organizacji wspierających rozwój swoich społeczności. <https://tiny.pl/wlv14>

fot. ze zbiorów www.gdansk.pl

Z analizowanych przykładów wynika lista kilku kluczowych wyzwań, które stają przed animacją.

Po pierwsze, animacja społeczna to praca w świecie różnorodnych wartości. Podstawą działania jest coś, co można nazwać „kontraktem wartości”, a więc wspólnie wyłonionym katalogiem ważnych spraw i idei, wokół których gromadzi się społeczność. Ten kontrakt wyznacza istotne granice tego, co możliwe i dopuszczalne w animacji społecznej.

Stawia to także osobiste wyzwania dla etyki pracy animacyjnej: wymaga pogodzenia osobistych przekonań i wartości animatora z tym, co bliskie mieszkańcom, z którymi pracuje. Poglądy polityczne, religijne, wizja państwa opiekuńczego, rozumienie praw i wolności - to tylko niektóre z nich.

Bywa, że animacja społeczna ze swojej natury wpisana w zmianę społeczną uruchamia aktywność ludzi, którzy zmiany chcą uniknąć, którzy stawiają opór wobec modyfikacji czy przebudowy ich świata. To ponownie stawia pytania o osobiste motywacje animatora i o wyzwania związane z naturalnym wypaleniem w pracy wymagającej ciągłych kompromisów, także z własnymi punktami odniesienia.

Wreszcie, w świecie wartości opisujących pracę animacyjną ze społecznością kluczowe pytanie dotyczy granic pracy z indywidualnym mieszkańcem. Bywa bowiem i tak, że zyskując zaufanie ludzi jesteśmy przez nich zapraszani do ich głęboko intymnych światów. Tam okazuje się, że pomoc z naszej strony nie jest możliwa, nie ze względu na brak chęci wsparcia, ale ze względu na brak wymaganych kompetencji zawodowych, np. gdy w grę wchodzi konieczność terapii psychologicznej.

W tej sytuacji granice naszej odpowiedzialności wobec indywidualnych osób opisują trzy zadania:

- ▶ pomoc w odnalezieniu miejsca w społeczności, co często wymaga wspólnego wypracowania pretekstów do zwyczajnego wyjścia z domu i w nawiązaniu najprostszych relacji sąsiedzkich,
- ▶ włączenie osoby w aktywność różnorodnych grup i działań społecznych zgodnych z jej katalogiem wartości, potrzeb i/lub zagospodarowaniem jej osobistych kompetencji, pasji i talentów,
- ▶ skuteczne przekierowanie i pomoc w dotarciu do specjalistów mogących wesprzeć człowieka w przypadku szczególnie skomplikowanych wyzwań grożących wykluczeniem społecznym, takich jak np. zdrowie, niepełnosprawność, niewydolność wychowawcza, bezrobocie, uzależnienia itp.

W trakcie praktykowania animacji społecznej na Pomorzu dał się zauważyć zestaw ogólnych reguł, które pozwalają na skuteczną pracę aktywizującą. Najważniejsze z nich to:

- ▶ indywidualne podejście do problemu/grupy/kluczowych tematów. To praca na indywidualnych przypadkach, gdzie nawet stosowanie sprawdzonych narzędzi animacyjnych zawsze podlega weryfikacji, a nawet modelowania tak, jakby był to „pierwszy raz”;
- ▶ wypracowywanie w społeczności wspólnych rozwiązań przy zachowaniu zasady win-win(*). Dbłość o rozwiązania, które satysfakcjonują wszystkie strony;
- ▶ zasada powszechnie stosowanej edukacji, w tym edukacji środowiskowej skoncentrowanej przede wszystkim na:
 - zachęcaniu i tworzeniu możliwości do nauki i osobistego rozwoju uczestników działań,
 - nieustannej edukacji własnej animatora,
 - tworzeniu warunków do funkcjonowania społeczności uczących się;

- ▶ ujawnienie i wykorzystanie istniejących zasobów kompetencji i sprawczości oraz wspieranie nimi animacji przez np. administrację samorządową, radnych, liderów lokalnych, lokalne instytucje i organizacje oraz specjalistów tam pracujących. Przy czym warto podkreślić także fakt, iż animacja społeczna częstokroć wspiera, czy wręcz realizuje cele samorządów;
- ▶ dbanie o jakość procesów społecznych dziejących się w trakcie pracy animacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem:
 - tworzenia przestrzeni, w których ludzie będą czuli się na tyle bezpiecznie, by dzielić się swoimi spostrzeżeniami, opiniami, pytaniami, obawami,
 - wspierania i budowania między ludźmi relacji przez wspieranie ich, objaśnianie zasady efektywnego komunikowania się i organizowanie społecznych treningów procesów grupowych,
 - dbania o zasadę kolegalności w podejmowaniu decyzji i wyznaczaniu kierunków działania oraz decydowania o strategiach i regułach komunikacji,
 - trzymania się roli animatora i wspieranie liderów, a nie przejmowanie ich kompetencji,
 - wypracowania wewnętrznych mechanizmów animatora cieszenia się ze wspólnego sukcesu, kiedy pada z ust mieszkańców: „to my to zrobiliśmy”. Kluczowe jest wypracowanie odrębnych kategorii i wskaźników sukcesu społeczności i sukcesu animatora, który z nią pracuje. To jeden z ważniejszych elementów profesjonalizacji pracy animatora,
 - rytuałów zakończenia wspólnej pracy - podsumowania, podziękowań, nagradzania, wspólnego świętowania itp.;
 - zachowywanie uważności na dynamikę społeczności np. śledzenie konfliktów/sporów, które się pojawiają w procesie i traktowanie ich jako źródła informacji, które mogą mieć wpływ na skuteczność realizacji zakładanych celów;
 - ze strony animatora: staranie się o zachowanie dystansu do animowanej rzeczywistości - z lotu ptaka można zobaczyć więcej. Warto syntetyzować szeroką wiedzę o świecie i własne doświadczenia kulturowe z tym, co dzieje się „tu i teraz”.

Dylematy, które towarzyszą pomorskiej animacji społecznej dają się ogólnie podzielić na dwa obszary:

- ▶ dotyczące animacji społecznej realizowanej w warunkach szerokich wyzwań społecznych, takich jak np.:
 - starzenie się społeczeństwa,
 - kryzys epidemiologiczny,
 - kryzysy wywołane wojną tuż za wschodnią granicą: kryzys uchodźczy, nowa struktura społeczna, kryzys gospodarczy itd.,
 - kryzys klimatyczny,
 - redefinicja priorytetów państwa,
 - nowe źródła wykluczenia (np. wykluczenie z powodu utraty znaczenia),

- ▶ nawiązujące do poszukiwań modernizacji i kreowania nowych podejść metodologicznych oraz zapewnienia odpowiednich zasobów i możliwości ich realizacji, w tym np.:
 - deinstytucjonalizacja,
 - lokalne systemy usług społecznych,
 - nowe formaty centrów społecznościowych,
 - systemy finansowania animacji,
 - organizacyjne i instytucjonalne formy realizowania animacji społecznej,
 - profesjonalizacja animatorów społecznych.

Warto zaznaczyć, że ostatnie lata znacznie zwiększyły dynamikę społeczną, stąd też kwestia koniecznej elastyczności i kreatywności animacji społecznej i *rezyliencji* (*) animatorów.

fot. Otwarty Ogród Społeczny przy Szkole Podstawowej nr 23 w Gdyni, 2021 r.

Dlaczego KomPAS?

Pomorski Kompas Animacji Społecznej jako opis regionalnych kierunków oraz modelowych działań z obszaru animacji ma swoją strukturę. Jej wizualizacja i symbolika to odwołanie do „róży wiatrów” wyznaczającej nasze kierunki poszukiwań i dróg wyznaczonych przez naczelne wartości animacji w pomorskim ujęciu.

Nasza „róża kompasowa” wyznacza kierunki w dwóch obszarach, które decydują o skuteczności animacji społecznej:

- ▶ pierwszy - to obszar głównych wyzwań (krąg w kolorze czerwonym), które staną przed animacją społeczną na Pomorzu w najbliższych latach i który obejmuje takie pojęcia jak:
 - tożsamość
 - wspólnota
 - aktywność
 - refleksja
- ▶ drugi - to krąg metod i narzędzi (na ilustracji w kolorze żółtym), którymi animacja społeczna realizuje swoje cele. A należą do nich:
 - edukacja
 - współpraca
 - fenomen miejsca
 - dialog

Wszystkie te pojęcia omawiamy w dalszej części opracowania. W tym miejscu należy jednak zaznaczyć, że o ile żółty Krąg Metodyki to nasza propozycja gotowa do zastosowania, to czerwony Krąg Wyzwań jest zaproszeniem do indywidualnej refleksji i decyzji, co do wartości i priorytetów bliskich konkretnemu animatorowi. Jest bowiem w animacji przestrzeń, w której osobowość, charakter i poglądy animatora mają znaczenie fundamentalne, a sukces zależy od ich uświadomienia i spójnej, osobistej myśli animacyjnej każdego z nich.

**Główne wyzwania AS
(Animacji Społecznej)**

Główne obszary/metody AS

II Nasze wyzwania

Świat wyzwań stających przed animacją społeczną jest bogaty i różnorodny. Rzecz bowiem dotyczy procesów zmiany społecznej, które w swojej naturze zawierają dynamikę i mają złożony charakter. W dyskusjach nad modelem funkcjonowania pomorskiej animacji społecznej zdecydowaliśmy, że opis tej sfery uporządkujemy w czterech zakresach: tożsamości, wspólnoty, edukacji i refleksji.

Ten obszar ma dwie zasadnicze cechy:

Jest sferą, w której więcej jest pytań niż odpowiedzi, albo inaczej rzecz ujmując - odpowiedzi mogą być różnorodne i zależą od świata wartości animatora i społeczności, w której pracuje. Najważniejsze więc, aby umieć stawiać pytania i potrafić prowadzić dialog w celu wspólnego znalezienia odpowiedzi.

Pojęcia, które przywołujemy opisują według nas przestrzeń, w której dzieje się animacja społeczna. Z jednej strony granicami są indywidualne poczucie tożsamości człowieka i świat jego wewnętrznej refleksji. Z drugiej - jest społecznościowe budowanie wspólnoty i prowadzenie edukacji, która ma twarz społeczności uczącej się.

Przyjrzyjmy się zatem temu, co w animacji jest domeną indywidualnej, a co społecznej zmiany.

Tożsamość

Tożsamość rozumiemy jako sposób, w jaki człowiek widzi samego siebie, swoje relacje z innymi ludźmi, stosunek do tradycji i kultury, w której żyje. Dotyka jego kompetencji moralnych, społecznych i osobistej kondycji psychofizycznej.

Słowem kluczowym jest słowo „poczucie”. Poczucie przynależności lub obcości, poczucie wolności lub zniewolenia, poczucie wpływu lub bezradności itp.

Działania animacyjne ukierunkowane są na to, by przez aktywność w społeczności znaleźć osobiste odniesienia uświadamiające własne „poczucia” i, w miarę potrzeb, ewentualnie ukształtować je na nowo.

Wartości

Ze względu na charakter materii i charakter animacji społecznej, działania wspierające kształtowanie się tożsamości wiążą się z takimi kluczowymi pojęciami jak:

- ▶ *glokalność*(*) oznaczająca w praktyce lokalne poszukiwanie tożsamości z uwzględnieniem globalnego charakteru dużej części wyzwań, które przed nami stają,
- ▶ wartości wynikające z własnego doświadczenia, wychowania, procesów akulturacji (*) itd.,
- ▶ role społeczne, które realizujemy - ich ilość i jakość spełniania,
- ▶ bezpieczeństwo i dobrostan - to jak je definiujemy i poczucie, w jakim stopniu są realizowane,
- ▶ wiedza o światach dalekich i bliskich, źródłach kultury w jakiej wznosimy, ludziach i tym, co się między nimi dzieje, możliwych relacjach z naturą i światem nieożywionym itd.

Ten katalog musi być dla animatora zawsze otwarty, a jego analiza zawsze pełna szacunku dla tego, co przynoszą inni ludzie w bagażu własnego życia.

Obok szacunku i otwartości jedną z najważniejszych wartości towarzyszących pracy animacyjnej w tym zakresie musi być gotowość uczenia się animatora - uczenia się widzenia i rozumienia indywidualnych światów, w których żyją członkowie społeczności, z którą pracujemy.

Praktyki

Animacja społeczna na Pomorzu, w kontekście budowania tożsamości, odnosi się przede wszystkim do:

- ▶ miejsca, a właściwie miejsc, zarówno tych zamkniętych jak np. domy sąsiedzkie, jak i przestrzeni otwartych jak np. podwórka lub ulice,
- ▶ rodziny jako uniwersalnej wartości i wspólnoty charakterystycznej, zarówno dla kultury społecznej Pomorza, jak i instytucji, w której dostrzega się także współczesny potencjał na rzecz zmiany społecznej,
- ▶ odrębności kulturowej Pomorza, jej różnorodności i społecznego papierka lakmusowego zmian, które zachodziły w ostatnich dziesięcioleciach, a które związane były z migracjami czasu wojny i lat powojennych,
- ▶ osobistej podmiotowości nawiązującej do budowania społeczeństwa obywatelskiego, partycypacji społecznej i publicznej będącej fundamentem procesów integracji społecznej i zapobiegania skutkom wykluczenia.

W działaniach animacyjnych wątki te się przeplatają. Przyjrzyjmy się kilku przykładom projektów, które wspierają animację w procesach kształtowania się tożsamości mieszkańców Pomorza:

Przykład 1

Projekt „Gjinjenjé” - czyli w języku kaszubskim „zanikanie” - opowiada o utracie domu, rodzinnej ziemi, języka i kultury. Jest to płyta gdyńskiej grupy Kiev Office, album koncepcyjny skupiający się na historii Słowińców, ewangelickich Kaszubów znad jezior Gardno i Łebsko.

<https://tiny.pl/wl4fz>

<https://www.facebook.com/mmiegonmusic/posts/334721281989545>

7

Przykład 2

„Crossroads in History Interreg South Baltic” to projekt i publikacja oddziału Etnografii Muzeum Narodowego w Gdańsku, które dotyczą metody podróży w czasie. Wersja pomorska: „Pomorska podróż w czasie. Nowi i dawni oliwianie – wielokulturowe podwórze, 1954, Gdańsk”

<https://tiny.pl/wl45x>

<https://tiny.pl/wl45r>

8

9

Przykład 3

„Dotknąć obrazu/Touching the Icon” to film dokumentalny o obraźniczkach i obraźnikach kultuwujących stary kaszubski zwyczaj pokłonów feretronem. Pochodząca z Kaszub etnografka wraca w swoje rodzinne strony, by przyjrzeć się ludowej religijności. Dobrze ją zna ze swojego domu, ale odcina się od niej w dorosłym życiu. Poznaje młodych Kaszubów stojących przed wyzwaniem ratowania tradycji pokłonów i tańca ze świętymi obrazami.

<https://www.facebook.com/dotknacobrazu>

10

Przykład 4

„Rewolucja podwórkowa” - Historia pięciu podwórek z Oruni
Działania podejmowane w ramach realizacji projektu „Edukacja obywatelska w działaniu”. Mieszkańcy zaangażowani zostali zarówno w proces planowania zmian, jak i wykonywania samych prac ogrodniczych na pięciu podwórkach w Gdańsku-Oruni. Realizowane przez Gdańską Fundację Innowacji Społecznej

<https://www.youtube.com/watch?v=U117aOVW4sU>

11

Przykład 5

„Przesiedlona młodość” - książka, w której oddano głos mieszkańcom gminy Głowczyce jako przykłady pracy z/nad pamięcią lokalną; spisane wspomnienia głównie osób starszych, które w swych wypowiedziach odsłoniły złożony proces migracji i przesiedleń uwarunkowany wydarzeniami historycznymi
<https://tiny.pl/wlvk>

12

Przykład 6

„Zakorzenianie” - działania społeczne nawiązujące do tradycji miejsca, tworzące „zakorzenienie” i poczucie „bycia u siebie” realizowane w Straszynie - wsi sąsiadującej z metropolią trójmiejską. Ekspatriacja ludności w następstwie II wojny światowej przerwała historyczną ciągłość, co w dużej mierze wpłynęło na proces integracji i odpowiedzialność mieszkańców za swoje otoczenie. Animatorzy koncentrują swą działalność na budowaniu jedności środowiska, mającego tendencje do stałego wzrostu liczby mieszkańców traktujących Straszyn jako sypialnię. Powołanie Mediateki w Straszynie dało lokalnym organizacjom stałą siedzibę i nowe możliwości wspólnych działań. Do najważniejszych projektów współpracy pomiędzy lokalnymi aktywistami, sołectwem i Mediateką należy projekt „Kolej na Niepodległość” oraz organizacja w 2021 roku całorocznego programu obchodów 700-lecia Straszyna, które stały się płaszczyzną do powszechnej współpracy stowarzyszeń, sołectwa, gminnych instytucji kultury i sportu i parafii.

<https://pl-pl.facebook.com/mediateka.straszyn/>
<https://www.facebook.com/KolejNaNiepodleglosc/>

13

14

fot. z profilu Facebook „Kolej na Niepodległość”

Wyzwania

W praktyce animacja jawi się jako gra społeczna pomiędzy tożsamością a wspólnotą. Granice pojęć są nieostre i w działaniu często na siebie zachodzą. Z tej perspektywy najważniejsze wyzwania, które stają przed animatorem to między innymi:

- ▶ kwestie tożsamości kulturowej uwzględniające różnorodność kulturową regionu,
- ▶ idea otwartego regionalizmu ze swoim paradoksem otwartości na świat i silnej identyfikacji z miejscem zamieszkania,
- ▶ konieczność wykazania się odwagą w konfrontowaniu się ze złożoną przeszłością regionu,
- ▶ odkrywanie miejsc i przestrzeni, które pomagają zdefiniować tożsamość ludzi,
- ▶ perspektywa „małej historii” czyli historii codzienności i widzenia bieżących procesów w perspektywie ciągłości historycznej,
- ▶ odkrywanie historii środowiska przyrodniczego,
- ▶ diagnoza zakorzenienia w kulturze definiowana w trakcie dyskusji jako pytanie: „Od kiedy jesteś swojakiem?”

Jednym z najważniejszych konstatacji spotkań, na których wypracowaliśmy kierunki i modelowe działania pomorskich animatorów społecznych było stwierdzenie niby oczywiste, ale nieustannie warte podkreślania: „Wiedza o historii i tradycji jest ważna!”

Odrębnym wątkiem charakterystycznym dla analizowanych przez nas doświadczeń pomorskiej animacji społecznej był motyw tożsamości wynikającej ze statusu społecznego. To, z czym się musi mierzyć animator, to osobisty warsztat radzenia sobie między innymi z wyzwaniami wynikającymi z:

- ▶ stereotypu „patoli” i często głębokiego niezrozumienia mechanizmów, jakie doprowadzają do różnorodnych patologii społecznych oraz tego, że patologia to nie człowiek, a jedynie jego postępowanie odbiegające od przyjętych norm społecznych; co ważne - należy pamiętać, że postępowania można korygować;
- ▶ naturalnej „zadziorności” w środowiskach wykluczonych z powodu statusu materialnego. Zadziorność ta jest z jednej strony odpowiedzią na poczucie krzywdy, a z drugiej wielkim potencjałem, który można bardzo skutecznie wykorzystywać w działaniach animacyjnych;
- ▶ oceny funkcjonowania wartości równości i dostępu w praktyce.

Klamrą spinającą nasze rozważania o tożsamości była prosta konstatacja, że animator sam musi mieć ugruntowane poczucie swojej tożsamości, a wobec społeczności, z którą pracuje powinien jednoznacznie nazywać swoje wartości oraz uznać prawa innych do własnego ich określania.

Wspólnota

Wspólnota definiowana przez Słownik Języka Polskiego PWN to „grupa osób związana wspólnym pochodzeniem, wspólną kulturą lub wspólnymi interesami, wspólną własnością”. W naszych rozważaniach o animacji to był punkt wyjścia, który w toku rozmów doprowadził do zgody: ustaliliśmy, że przez wspólnotę rozumiemy zbiorowość, którą łączą relacje, emocje i wspólna wizja przeszłości i przyszłości. Ustaliliśmy, że nie musi to być formalnie określona społeczność, a naszym celem jest jej wspieranie w kierunku maksymalnego usamodzielnienia, osiągnięcia skuteczności w działaniu i organizacji zapewniającej jej rozwój.

Wartości

Pomorze jest wspólnotą wyobrażoną. Tożsamość, która ją buduje jest płynna. Istnieje wiele historycznych odniesień pokazujących jak wiele różnych wspólnot mieszka w tym regionie. Właściwie wydało się autorom tego modelu, że w przypadku Pomorza jedno stwierdzenie jest pewne: „Pomorze to wielokulturowość od zawsze!”

Ze względu na to, że procesy historyczne i polityczne w dużym stopniu zatarły świadomość wielu wspólnot, najważniejszym zadaniem animacji społecznej jest „odpominanie”, czyli poszukiwanie zdarzeń, emocji, wartości w pamięci członków wspólnoty.

To kluczowe zadanie w dziele odbudowy i namnażania kapitałów wspólnoty: społecznych, politycznych, gospodarczych itd.

Podziały i odrębności pomiędzy wspólnotami Pomorza nie muszą oznaczać konfliktu - a wręcz przeciwnie - mogą stać się ważnym animacyjnym potencjałem, na którym można budować zaangażowanie mieszkańców. Granic i różnic nie brakuje. Są to np.: różnice historyczne i kulturowe, podziały miasto - wieś, centrum - peryferie, różny poziom aspiracji cywilizacyjnych, procesy urbanizacyjne i suburbanizacyjne, czy wreszcie granice czysto fizyczne, jak np. linia Wisły.

Temat wspólnot pomorskich oparty o różnorodne katalogi wartości jest szeroki i na potrzeby tego opracowania nie zostanie poddany dogłębnej analizie.

Pozostaje jedynie zarekomendować kilka przykładów wybranych źródeł, którymi się posilkowaliśmy i zachęcić do ich indywidualnej lektury:

Przykład 1

Dorobek „Pomorskiej debaty o kulturze”

<https://www.institutkaszubski.pl/pomorska-debata-o-kulturze>

15

Przykład 2

Opracowanie ukazujące przemiany pomorskiego sektora kultury
<https://tiny.pl/w445r>

16

Przykład 3

Opracowanie „Tradycja dla rozwoju”
https://wns.ug.edu.pl/centrum-kultury/tradycja_dla_rozwoju

17

Przykład 4

Wydawnictwo „Niematerialne dziedzictwo kulturowe Pomorza Wschodniego”
<https://tiny.pl/w44kp>

18

Przykład 5

Dorobek Kongresu Obywatelskiego
<https://www.kongresobywatelski.pl/category/dorobek/ksiazki/>
<https://www.kongresobywatelski.pl/wp-content/uploads/2017/05/wis-43.pdf>

19

20

Przykład 6

Raport z badań „Jakość życia w województwie pomorskim”
<https://tiny.pl/wnjmk>

21

Przykład 7

Wydanie kwartalnika Studia Socjologiczne pod tytułem „Pomorze - portret regionu”
<https://www.studiasocjologiczne.pl/s,38,studia-socjologiczne-nr-3-2010-198.html>

22

Praktyki

Animacja społeczna na Pomorzu podejmuje szereg działań z zakresu aktywizowania wspólnot lokalnych. Przyjrzyjmy się kilku z nich:

Przykład 1

Pomorskie Kongresy Obywatelskie to regionalna odsłona cyklicznych spotkań, których celem jest „uczynienie z Polski lepszego miejsca do pracy i życia.” Pierwszy kongres odbył się w Warszawie w listopadzie 2005 roku, a pierwszy pomorski - w 2006 roku. Każdorazowo podczas kongresu podejmowane były ważne dla regionu zagadnienia dotyczące m.in. wspólnoty regionalnej, wartości, szans i wyzwań.
<https://www.kongresobywatelski.pl/pomorski-kongres-obywatelski/>

23

Przykład 2

Studium wiedzy o Pomorzu - to zaproszenie Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego skierowane do lokalnych liderów i animatorów, nauczycieli oraz aktywistów do wzięcia udziału w kursie dotyczącym animacji społeczno-kulturalnej środowiska lokalnego. To cykl spotkań, głównie warsztatowych, bazujących na znajomości historii Kaszub i Pomorza oraz potencjale kulturotwórczym regionu.

<https://tiny.pl/w4427>

Studium posiada swą wariantową odsłonę skierowaną do nauczycieli „Wieżyca nauczycielska” - w formule kursów on-line.

<https://tiny.pl/wl45d>

24

25

Przykład 3

Pod wspólnym niebem - wielokulturowe Pomorze - to tytuł filmu edukacyjnego. Film to podróż od Bałtyku do Tczewa i od Gotów do Łemków.

<https://www.youtube.com/watch?v=gQ10wcoXmJo&feature=youtu.be> 2

26

Przykład 4

Wiejskie kuźnie pamięci - to dwuletni projekt realizowany przez Kaszubski Uniwersytet Ludowy, w którym 12 Re@nimatorów nabywa i trenuje wykorzystywanie edukacji kulturalnej w budowaniu i rozwijaniu aktywności kulturalnej mieszkańców wsi.

<https://kul.org.pl/wkp-3/>

27

Przykład 5

LAS - lokalne archiwum społeczne - Dolina Raduni uruchomione przez Media-tekę w Straszynie. To miejsce, gdzie każdy mieszkaniec może oddać rodzinne pamiątki: zdjęcia, dokumenty, by zamiast wypełniać szuflady mogły nieść informację i historię w świat. Można oddawać także współczesne artefakty, bo wczoraj to już historia.

<https://tiny.pl/wl451>

28

Przykład 6

Inicjatywa wyszła z wydziału rewitalizacji Miasta Gdańska, pomysł rozwijał się podczas spotkań z mieszkańcami defaworyzowanej niegdyś dzielnicy Dolne Miasto. Lokalni pasjonaci poszli za tym i w 2013 r. założyli Stowarzyszenie „Opowiadacze historii Dolnego Miasta Gdańska”. Swym zaangażowaniem odkrywają ducha miejsca i utrwalają jego historię, mobilizują mieszkańców do współtworzenia całkiem nowej opowieści... a nawet wydają publikacje o dziedzictwie kulturowym Dolnego Miasta.

<https://tiny.pl/w442c>

29

fot. ze zbiorów www.zawszepamorze dotyczy Stowarzyszenia Opowiadaczy Historii

Wyzwania

Chcąc wzmocnić istniejące wspólnoty i/lub budować nowe, animatorzy społeczni powinni koncentrować się na wyzwaniach związanych z następującymi aspektami funkcjonowania wspólnoty:

- ▶ jej wewnętrznym duchem, światem wartości, które ją definiują w kategoriach tego, co ważne i cenne dla wspólnoty,
- ▶ jej trwałością zapewnianą przez nieprzypadkowość i w pełni uświadomiony charakter wspólnoty,
- ▶ wewnętrznych hierarchii ważności wspólnot, w jakich funkcjonujemy np. priorytety wspólnoty narodowej nad lokalną bądź na odwrót,
- ▶ roli tradycji w trwaniu lub dołączaniu do wspólnoty,
- ▶ podziału na „swoich” i „obcych” ze szczególną wrażliwością na budowanie otwartości wspólnot lokalnych.

W praktyce warto pracę animacyjną rozpoczynać od rozpoznania wartości ją spajającej, podstawowej, rdzenia, wokół którego tworzy się poczucie wspólnoty danej społeczności. Nie jest to proste, ale długofalowo świadomość wartości konstytuującej wspólnotę pozwala sprawnie zarządzać możliwymi konfliktami lub reagować na zmniejszającą się motywację do aktywności.

Aktywność

Aktywność społeczna mieszkańców, a szczególnie jej wzrost to najbardziej widoczny wskaźnik skuteczności animacji społecznej. Dobrowolne i świadome angażowanie się w życie wspólnoty, udział w rozwijaniu jej zasobów i w rozwiązywaniu jej problemów, uczestnictwo w życiu kulturalnym, politycznym, społecznym czy ekonomicznym wspólnoty to stosunkowo proste do zidentyfikowania wskaźniki zaangażowania pojedynczych obywateli, jak i całych społeczności.

Ta łatwość jest pułapką animacji społecznej, gdyż w powszechnym przekonaniu animacja społeczna jest tożsama z organizowaniem i pobudzaniem aktywności społecznej. Warto zatem podkreślić, że aktywizowanie społeczności lokalnych to ważny, ale tylko jeden z wielu celów i obszarów działania animacji.

Wartości

Aktywizowanie społeczności lokalnych na Pomorzu jest zdominowane przez pracę na ich zasobach i potencjałach. Stawia to przed animacją dwa główne zadania:

- ▶ identyfikację lokalnych zasobów i potencjałów,
- ▶ wsparcie społeczności w gospodarowaniu tymi zasobami i potencjałami dla osiągnięcia celów, jakie społeczność sobie wyznacza.

Proces zaczyna się od zdefiniowania społeczności, z którą podejmujemy pracę. Model Organizowania Społeczności Lokalnej realizowany także na Pomorzu definiuje dwa typy społeczności:

- ▶ terytorialną - to zbiorowość zamieszkująca określony teren, którą łączy wspólne doświadczenie i ma wspólne cechy społeczno-demograficzne pozwalające o niej myśleć jak o wspólnotcie (np. wieś, fragment miasta lub osiedla itp.),
- ▶ kategoriałną - to zbiorowość osób połączonych wspólnymi problemami lub wyzwaniem (np. młodzież, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami, rodzice niewydołni wychowawczo itp.).

Więcej o tym podejściu można przeczytać w opracowaniu „Organizowanie społeczności lokalnej - metodyka pracy środowiskowej”.

<https://tiny.pl/w44sd>

W tym miejscu warto zauważyć, że przez osobę Piotra Wołkowińskiego, animatora działającego od wielu lat na terenie Pomorza, refleksja o roli społeczności została uzupełniona ideą Społecznie Odpowiedzialnego Terytorium, którą to od lat propaguje. Ze względu na wirtualizację życia społecznego i przywiązania młodego pokolenia do samoorganizacji w sieci, wydaje się, że nadchodzi także czas powrotu i redefinicji pojęcia społeczności/wspólnoty wyobrażonej. O ile u Benedicta Andersona istotą wspólnoty wyobrażonej jest wielka ilość jej członków, co uniemożliwia im bezpośrednie relacje, to obecnie obserwujemy odwrót od komunikacji bezpośredniej na rzecz komunikacji zapośredniczonej realizowanej za pomocą inteligentnych technologii - a to niewątpliwie zmienia charakter relacji i sposoby realizowania aktywności społecznych.

Jeśli przyjąć perspektywę, że aktywność osobista realizowana jest w ramach przyjmowanych na siebie ról społecznych, np. w ramach pracy zawodowej, życia rodzinnego, zabawy, twórczości, edukacji, uczestnictwie w pracach organizacji pozarządowych itp., to animacja społeczna powinna zajmować się mobilizowaniem ludzi do przyjmowania na siebie nowych ról oraz wspieraniu ich w coraz pełniejszym wypełnianiu tych, które już na siebie przyjęli.

30

Praktyki

W praktyce praca animatora często zaczyna się na poziomie tworzenia wielu pretekstów do „wyjścia z domu”. Stąd też ważna rola prostych inicjatyw mających charakter integracyjny, działań sąsiedzkich koncentrujących się na zabawie, świętowaniu czy pracach w zagospodarowaniu wspólnych przestrzeni, tworzenia miejsc spotkań i elementarnej aktywności społecznej bądź kulturalnej itd.

Oczywiście, to tylko początek drogi. Kolejne etapy wiążą animację z kształtowaniem tożsamości i wspólnoty oraz wspólnym namysłem nad jakością i przyszłością naszych społeczności.

Elementy te można prześledzić analizując choćby następujące pomorskie praktyki aktywizacyjne:

Przykład 1

Stowarzyszenie 180 stopni, które prowadzi Youth Pointy w Gdańsku i w Gdyni to miejsca spotkań młodych, którym „się chce” działać i pod okiem pedagogów zmieniają swoje najbliższe otoczenie. To także spotkania młodych z ludźmi, którym „wystarczy jeden telefon i jesteśmy”.

<https://www.facebook.com/stowarzyszenie180/>

31

fot. ze zbiorów Stowarzyszenia 180 stopni

Przykład 2

Wymiennikownia w Gdyni - szczególne miejsce, gdzie można być biorcą (uczestnikiem) lub dawcą (prowadzącym) np. warsztaty - wg własnego uznania. To przestrzeń wymiany talentów, zainteresowań, pasji, miejsce edukacji rówieśniczej.

<https://wymiennikownia.org/>

32

Przykład 3

Stowarzyszenie Dawna Wozownia w Miłoradzu skupia pasjonatów regionu Żuław. Bazując na potencjale naturalnym, historycznym, kulturowym organizuje wydarzenia promujące małą ojczyznę. Działania kieruje do osób w każdym wieku.

<https://dawnawozownia.pl>

33

Przykład 4

Chór „RAZZLE DAZZLE” to gdyński chór mieszany pod dyrekcją Zuzanny Popiołkiewicz. Poza ciekawym repertuarem młodzi mają także zaskakujące pomysły. I oczywiście są na bieżąco ze współczesną technologią. Chór posiada swoją odsłonę wirtualną.

<https://razzledazzle.pl/chor/>

<https://www.youtube.com/watch?v=FfMMz-CND44>

34

35

fot. ze zbiorów chóru RAZZLE DAZZLE

Przykład 5

Grodzisko Owidz z Muzeum Mitologii Słowiańskiej, obecnie prowadzone jako Gminny Ośrodek Kultury to miejsce obcowania z żywą historią: odbywają się tu turnieje łucznicze, festyny rycerskie, jarmarki rękodzieła, rekonstrukcje słowiańskich obrzędów, warsztaty, plenery, ale i spotkania naukowe.

<http://owidz.pl/>

36

Przykład 6

Grupa Koopa zdrowia (dawniej Kooperatywa Żuławska - Eco-box) to prywatna grupa na Facebooku (niemal 400 członków) zrzeszająca rolników oraz odbiorców produktów rolnych i przetworów. Działalność grupy to nie tylko transakcje typu kupno-sprzedaż, ale także działalność edukacyjna w zakresie zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego. Celem działania grupy jest też integracja.

<https://www.facebook.com/groups/338910890153953/?ref=share>

37

Przykład 7

Zielone wzgórza animacji - Orunia - Św. Wojciech - Lipce. To dzielnica niewielka, rolniczo- mieszkaniowa, z bardzo zróżnicowaną strukturą mieszkańców i bogatą historią. Wszystko zaczęło się ok. 8 lat temu od zamkniętej szkoły i placu zabaw i spotkania mieszkańców wokół świeżo zbudowanego placu zabaw. To dało impet, by coś razem jeszcze zdziałać. Kolejne wspólne akcje: sprzątanie historycznego parku Ferberów, ogniska integracyjne, założenie ogrodu społecznego, pozyskanie dofinansowania z budżetu obywatelskiego na zbudowanie kładki - pozwoliły odczuć moc współdziałania. Ukoronowaniem działań była pierwsza edycja (2022) „święta kapusty”- odwołującego się do rolniczej przeszłości dzielnicy, w formule kapuścianych dożynek, z udziałem rolników, hodowców, mieszkańców zintegrowanych wokół konkursów, zabawy, tańców i lokalnej gastronomii...

<https://www.facebook.com/gdanskclipce/>

<https://tiny.pl/wlv16>

38

39

Wyzwania

W środowisku animatorów społecznych krąży powiedzenie że: „Animator sam dla siebie jest swoim najważniejszym narzędziem!”. Wskazuje ono nie tylko na konieczność świadomej postawy wobec rzeczywistości, osobistego zaangażowania, ale także (a może przede wszystkim) posiadania własnego zestawu metod i narzędzi pracy animacyjnej. Ich dobór wymaga od animatora osobistego wypracowania podejść do następujących kwestii:

- ▶ stworzenia katalogu grup, z jakimi pracuje animator i analizie specyfiki procesów grupowych, jakie w nich zachodzą np. w grupach zadaniowych, edukacyjnych, samopomocowych itp.;
- ▶ przyjęcia zestawu narzędzi do zarządzania pracą grupy z uwzględnieniem:
 - organizacji czasu własnego i grupy,
 - zarządzania procesem grupowym z uwzględnieniem fazy procesu grupowego,
 - stałej cykliczności lub incydentalności pracy animacyjnej;
- ▶ specyfiki pracy metodą projektów.

Wielkim wyzwaniem w pracy aktywizującej jest kwestia oceny jej skuteczności. Najważniejsze dylematy dotyczą:

- ▶ ego, jak definiujemy sukces animacji: z perspektywy krótkotrwałych efektów czy długotrwałego procesu zmiany, jaka zachodzi w osobach i społecznościach, w których funkcjonują. Ten dylemat to także konieczność pogodzenia oceny czasu, jaki potrzebny jest do osiągnięcia celów procesowych a ilości czasu, jaki jest dostępny np. w związku z czasem finansowania pracy animatora;
- ▶ przyjmowania wskaźników skuteczności pracy z grupą i społecznością - dylematy związane z opracowaniem wskaźników ilościowych i jakościowych, tak aby pogodzić wizję sukcesu społeczności, animatora, grantodawcy i/lub zleceniodawcy (bo animacja społeczna jest często finansowana z budżetu samorządu lub przez biznes);
- ▶ precyzyjnego nazywania rezultatów pracy animacyjnej, mając do dyspozycji trzy rodzaje efektów:
 - produkt - materialny lub niematerialny (np. aranżacja wspólnej przestrzeni lub sąsiedzka impreza integracyjna), posiadający charakter punktowy - zamkniętej całości w czasie i przestrzeni, który może być powielany;
 - usługa - polegająca na długotrwałym, powtarzalnym działaniu np. o charakterze wsparcia, informacji, edukacji, terapii itp.;
 - proces - złożony i długotrwały efekt zmiany struktur społecznych, charakteru relacji w społeczności, przynoszący trwały wzrost kapitału społecznego wspólnoty itp.

Refleksja

W animacji społecznej refleksja może być definiowana prosto jako namysł nad działaniem. Jego wartość wynika z tego, że zwrócenie się człowieka myślą do własnej aktywności pozwala uczynić tę aktywność pełniejszą, lepiej zorganizowaną i bardziej empatyczną wobec innych członków społeczności.

Poza tym refleksja sama w sobie jako trening namysłu podnosi nasze kompetencje intelektualne i społeczne - pozwala więcej rozumieć i głębiej przeżywać.

Wartości

Refleksja ma trzy praktyczne oblicza: diagnozy tego, jak jest, rozumienia dlaczego tak jest i namysłu, po co nam zmiana.

Diagnoza w animacji społecznej ma trzy wymiary:

- ▶ diagnoza jako zdobywanie wiedzy o świecie koncentruje się na dostarczeniu informacji mogących być przydatnymi w planowaniu zmiany, np. istniejących zasobów i potencjałów, potrzeb i problemów obecnych w społeczności, cywilizacyjnych wyzwań, które przed nią stają itd.,

*fot. Grzegorz Bałka, Pomorskie Towarzystwo Fotograficzne; Wrzeszcz::Eko.
Wielki Festyn Sąsiedzki, wrzesień 2021 r.*

- ▶ diagnoza jest narzędziem animacji, szczególnie jeśli przybiera formę diagnozy aktywizującej skoncentrowanej na szerokim włączeniu członków społeczności w zbieranie, analizowanie i przetwarzanie danych,
- ▶ z perspektywy wizji płynnej nowoczesności, badania/diagnoza stają się trwałym elementem nowej rzeczywistości społecznej - stałe monitorowanie zmian wokół nas pozwala skuteczniej funkcjonować zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym.

Mapowanie społeczne, czyli szukanie zrozumienia skutków i przyczyn, to ważne elementy budowania sprawczości społeczności lokalnych. Tylko świadomość “reguł gry społecznej”, w której bierzemy udział pozwala na skuteczną aktywność.

Trzecie fundamentalne pytanie “po co?” nawiązuje do roli refleksji w planowaniu zmiany społecznej. Jest ona jednym z głównych elementów planowania społecznościowego, gdzie mieszkańcy często nie będący ekspertami w sprawach, których dotyczy planowanie, stają się decydentami. Jest to możliwe właśnie w procesie pogłębionej refleksji i dialogu, w których mieszkańcy wypracowują najistotniejsze cele zmian, dla których eksperci z różnych dziedzin dobierają stosowne rozwiązania i narzędzia.

Praktyki

W praktyce pomorskiej animacji społecznej można odnaleźć wszystkie wymienione powyżej oblicza refleksji. Pracy animatorów stale towarzyszy diagnoza społeczna, monitoring, ewaluacja, tworzenie map zasobów i potencjałów lokalnych, debaty konsultacje, planowanie społecznościowe itd. Poniżej kilka przykładów działań z tego zakresu.

Przykład 1

Badanie opinii społecznej w zakresie potrzeb i kierunków rozwoju Gminy Puck - ankieta skierowana przez Urząd Gminy Puck do mieszkańców gminy celem uzyskania informacji, które miały być wykorzystane w opracowywaniu Strategii Rozwoju Gminy Puck na lata 2021-2030. W ankiecie, poza pytaniami o dotychczasowy rozwój gminy, zadowolenie z życia w gminie, potrzeby, aspekty środowiskowe itp. miejsce znalazły także pytania o aktywność-zaangażowanie w życie gminy osoby wypełniającej ankietę.

<https://tiny.pl/w4xmc>

40

Przykład 2

Diagnoza potrzeb lokalnych w projekcie Patrol pokoleniowy gdańskiej Caritas wykonana przez międzypokoleniowe zespoły: młodzież i seniorów. Grupa działająca we Wrzeszczu ankietowała mieszkańców w zakresie lokalnych „bołalczek”. Na podstawie tego powstała lista zadań do wykonania z zaangażowaniem mieszkańców. Głosowanie na poszczególne działania przeprowadzono w dzielnicy, której projekt dotyczył. Kilka wybranych mini-projektów zostało zrealizowanych.

<https://www.caritas.gda.pl/patrol-pokoleniowy/>

41

Przykład 3

Spacery i mapy sentymentalne - projekt zrealizowany w Gdyni z gdyńskimi seniorami. Spacerując seniorzy snuli opowieści o odwiedzanych miejscach, dzięki czemu powstały nowe „mapy” miasta - 5 dzielnic: Wzgórza Świętego Maksymiliana, Oksywia, Witomina, Chyloni i Babich Dołów.

<https://tiny.pl/w4xm8>

42

Przykład 4

Diagnoza lokalna gminy Nowy Dwór Gdański oparta na potencjałach w ramach projektu „Marzenia do spełnienia” - spotkania warsztatowe z mieszkańcami wybranych wsi oraz dopełniająco - ankiety internetowe. Projektowanie diagnozy w ścisłej współpracy badaczy i animatorów, duża partycypacja(*) wolontariuszy (mieszkańców gminy).

<https://fb.watch/fOUJPtnX6j/>

<https://zok-ndg.pl/aktualnosci/program-dom-kultury-inicjatywy-lokalne.html>

<https://zok-ndg.pl/aktualnosci/projekt-marzenia-do-speelnienia.html>

43

44

45

Wyzwania

Refleksja jako element modelowych rozwiązań animacji społecznej, jest widziana w trzech perspektywach:

- ▶ autorefleksji animatora nad wypełnianiem swojej roli,
- ▶ refleksji organizowanej w społeczności w imię ww. wartości i celów,
- ▶ refleksji jako intelektualnego nawyku wchodzącego w skład anonimowej aktywności mieszkańców.

Perspektywa animatora jako „refleksyjnego praktyka” to wyzwania związane z dobraniem i stosowaniem osobistych narzędzi refleksji takich jak np. mapowanie myśli, analizy takie jak SWOT(*) czy *Okno Johari*(*), narzędzia wyrosłe z analizy transakcyjnej itp. Obok doboru najskuteczniejszych narzędzi, kluczowe wyzwania to konsekwencja ich stosowania i wygospodarowanie czasu niezbędnego dla pogłębionej refleksji.

Refleksja to także odpowiedź na problem wypalenia animatora. To ważny problem, który w praktyce pomorskiej animacji społecznej domaga się szybkiego rozwiązania. W trakcie dyskusji nad niniejszym opracowaniem wskazywano na następujące ważne elementy tych rozwiązań:

- ▶ projektowanie i organizowanie „zaworów bezpieczeństwa” - czyli różnorodnych narzędzi refleksji nad wizją pracy animacyjnej z uwzględnieniem emocji, które się w nas gromadzą w związku z nią,
- ▶ spotkania w gronie animatorów pozwalające na przemyślenie i przedyskutowanie metod i narzędzi pracy animatora,
- ▶ sieciowanie refleksji organizacji i społeczności lokalnych,
- ▶ system wsparcia refleksji i rozwoju animatorów społecznych na Pomorzu.

Odrębnym tematem jest osobiste podejście do refleksji nad swoją pracą, w którym istotne są przede wszystkim nieustanna uważność na swoje motywacje i praca nad własnym rozwojem a ponadto wewnętrzne przyzwolenie na pomyłkę.

Organizowanie refleksji w społeczności lokalnej wymaga między innymi:

- ▶ wypracowania kultury zaufania pozwalającej na swobodę myślenia i wypowiedzania własnych sądów,
- ▶ „mocnego bycia w terenie” oznaczające nie tylko znajomość społeczności, ale także identyfikację animatora z charakterem wspólnoty, z którą pracuje,
- ▶ stale rozwijany katalog narzędzi organizujących refleksję i debatę takich jak np. open space(*), long table(*), kawa z wartościami(*) itp.

Refleksja jako stały element modelu aktywności lokalnej jest wspierana między innymi przez podejścia:

- ▶ refleksyjnego praktyka, czyli postawy animatora stale pytającego i wywołującego dyskusję także nad „oczywistymi oczywistościami”,
- ▶ eksperta z doświadczenia czyli uznania, że obok wiedzy teoretycznej istotne jest także doświadczenie życiowe i szukanie tego doświadczenia w każdym członku społeczności,
- ▶ wzmacnianie skłonności do refleksji przez nieustanne delegowanie kompetencji i powierzanie praktycznych zadań, które refleksji wymagają.

fot. Otwarty Ogród Społeczny przy Szkole Podstawowej nr 23 w Gdyni, 2021 r.

III Nasze obszary i metody

Animacja społeczna dzieje się na wielu scenach „teatru życia codziennego”. Animatorzy społeczni wypracowali już znaczącą liczbę metod i narzędzi swojej pracy. Dokonano także szeregu prób uporządkowania tej materii. Nasza propozycja systematyki jest wynikiem pracy grupy pomorskich animatorów społecznych, którzy stawiają na cztery główne animacyjne sceny: miejsca, które służą nam do budowania wspólnoty, dialog, który jest metodą budowania wielowątkowych relacji, współpracę będącą sztuką wykorzystania zasobów i potencjałów z wykorzystaniem siły synergii i wreszcie edukację, bez której żadna konstruktywna zmiana nie jest możliwa.

Miejsca

Jednymi z najważniejszych scen, na których rozgrywa się animacja społeczna są miejsca. Miejsce czyli przestrzeń, którą ludzie poznali, nadali jej znaczenie i powiązali z nią określone wartości. To pojęcie można pełniej zrozumieć w połączeniu z pojęciem znanym w antropologii: nie-miejsca czyli przestrzeni wprawdzie wyraźnie określonej, a nawet zagospodarowanej i zorganizowanej, z którą jednak ludzi nie łączy żadna emocjonalna więź np. lotnisko czy stacja benzynowa.

Wartości

W pomorskiej animacji społecznej miejscom przypisuje się szczególnie ważną rolę. W trakcie naszej pracy nad pomorskim wymiarem animacji podkreślano szereg wartości i kontekstów, jakie wiążą się w „pracy miejscem”. Są to między innymi:

- ▶ klimat miejsca i *genius loci*(*) - w tym, trudny do zdefiniowania, klimat emocjonalny (cyt.: „ściany, które nasiąkły naszymi wibracjami”), atmosfera, którą tworzą ludzie oraz aranżacja miejsca, nastrój wynikający ze wspomnień i historii miejsca,
- ▶ rytuały związane z miejscem, w tym zarówno rytuały osobiste, jak i zbiorowe,

► język tworzy rzeczywistość/konteksty, związany z organizowaniem się ludzi wokół miejsc - słowa i pojęcia kluczowe np.: „przekroczyć próg”, „granice półprzepuszczalne” - język metafor przestrzennych, za pomocą którego animator organizuje refleksję społeczności lokalnej wobec konkretnego miejsca.

Obecnie jedną z kluczowych wartości związanych z miejscem jest jego dostępność. Dotyczy to zarówno barier architektonicznych, jak i wyposażenia zwiększającego jego dostępność, takich jak np. system odnajdowania drogi, plany tyflograficzne, pętle indukcyjne, symbole graficzne i piktogramy, informacje tekstowe, oznaczenia nawierzchni itd.

Odrębnym kontekstem otwartości miejsca są bariery mentalne i kulturowe mogące utrudniać bywanie w konkretnym miejscu, np. symbolika wyposażenia i zdobienia, tradycja i przeszłość miejsca, zasady i reguły narzucone w związku z bywaniem w danym miejscu, konotacje związane z prawnym właścicielem miejsca itp.

Warto pamiętać, że miejsca, w których organizowana jest animacja społeczna to nie tylko budynki czy pomieszczenia zamknięte. To także przestrzenie otwarte, takie jak ogrody i parki społeczne, place, podwórka itp. Tu główną wartością z punktu widzenia animacji jest poczucie społecznej własności (cyt. „publiczne nie jest niczyje - publiczne jest wspólne”), a co za tym idzie, poczucie odpowiedzialności za te miejsca.

W nawiązaniu do poczucia odpowiedzialności, warto wspomnieć jeszcze o tym, że wiele działań animacyjnych dzieje się w miejscach i przestrzeniach odwiedzanych incydentalnie. Chodzi o miejsca naznaczone wartościami historycznymi, takimi jak np. miejsca kultu czy pamięci, ale także w miejscach i przestrzeniach naturalnych, gdzie wartości i symbolika miejsc wiąże się z walorami przyrodniczymi, krajobrazem - z praktykami spotkania się dzikiej natury z kulturą człowieka np. lasami, łąkami, polami itp.

Praktyki

Na Pomorzu praktyka tworzenia i funkcjonowania tak rozumianych miejsc sprzyjających ożywianiu aktywności społecznej jest bardzo bogata. Z długiej listy takich miejsc i praktyk animacyjnych, które się tam dzieją, zachęcamy do przyjrzenia się następującym poniższym przykładom.

MIEJSCA AKTYWNOŚCI MIESZKAŃCÓW:

Przykład 1

Sopockie Domy Sąsiedzkie Pięć miejsc otwartych na potrzeby mieszkańców, gdzie mogą realizować swoje pasje, poznać bliższych i dalszych sąsiadów, spędzić pozytywnie czas.

<https://www.facebook.com/sopockiedomysasiedzkie/>

Jednym z tych miejsc jest Dom Sąsiedzki Alternatywy 5 w Kamiennym Potoku - Sopot. Nazwa domu niewiele ma wspólnego z tytułem popularnego serialu telewizyjnego, jest natomiast odzwierciedleniem jego misji, czyli stworzeniem alternatywy, a właściwie 5 alternatyw wobec samotności, niezadowolenia, bierności... Są to: rozwój i edukacja, współdziałanie, aktywność, samopomoc i ekspresja artystyczna. Dom jest otwarty dla każdego, w tym rodzin z dziećmi.

<https://www.facebook.com/alternatywy5sopot/>

46

47

Przykład 2

Gdańskie Domy i Kluby Sąsiedzkie - przykład przestrzeni prowadzonych przez lokalne NGO współfinansowane ze środków Miasta Gdańsk

<https://2019.adamowicz.pl/tag/gdansk/>

<https://www.gdansk.pl/wiadomosci/domy-sasiedzkie-gdansk,a,187786>

48

49

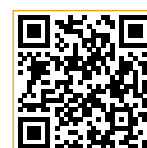

Przykład 3

Przystań Gdynia - Sieć Centrów Sąsiedzkich - to miejsca, gdzie mieszkańcy mogą rozwijać swoje pasje i zainteresowania, kreować pomysły i wdrażać je w życie. Miejsca nazwane są Przystaniami i opatrzone nazwą ulicy, przy której się mieszczą, np. Przystań Chyłońska 237. Działania w Przystaniach ograniczone są jedynie granicami wyobraźni.

www.przystan.gdynia.pl

50

PODWÓRKA

Przykład 1

Historia pięciu oruńskich podwórek, które “się zmieniły”. Zmianę przyniósł projekt Edukacja obywatelska w działaniu. Mieszkańcy podwórek, po cyklu spotkań, opracowali koncepcje zmian ich otoczenia. Zaangażowani w projekt studenci przygotowali makiety miejsc po zmianie.

<https://www.youtube.com/watch?v=U117aOVW4sU>

51

WĘDROWNE UNIWERSYTETY LUDOWE

Przykład 1

“Wiejskie Kuźnie Pamięci. Edukacja kulturalna metodą Uniwersytetu Ludowego dla rozwijania kapitału społecznego wsi”. Projekt kształcenia animatorów, którzy następnie tworzą kuźnie pamięci. W ramach tego projektu powstały 3 kuźnie:

- ▶ Wiejska Kuźnia Pamięci Czesława Birra (powstał płot upamiętniający artystę i zasadzono lipę natchnień),
- ▶ Wiejska Kuźnia Pamięci Kozi Rynek (odzyskanie historii rynku jego znaczenia dla mieszkańców)
- ▶ Wiejska Kuźnia Pamięci Szady Buk (ze wspomnień o zabawach pod bukiem powstała inspiracja do zasadzenia nowych drzew i zorganizowaniu potańcówki poprzedzonej warsztatami tanecznymi).

<https://kul.org.pl/wkp-3/>

52

ŚWIETLICE WIEJSKIE

Przykład 1

Świetlice wiejskie w Gminie Kobylnica, w miejscowościach: Kuleszewo, Kruszyzna, Lubuń, Łosino, Płaszewo, Reblino, Sycevice, Bolesławice, Lulemino, Widzino, Wrząca, Kczewo, Sierakowo, Żelkówko, Komorzyn. Świetlice są przede wszystkim miejscami integracji społeczności lokalnej oraz bazą dla organizowania okolicznościowych imprez dla mieszkańców.

<https://kobylnica.pl/swietlica-wiejska-w-kuleszewie.html>

53

BIBLIOTEKI

Przykład 1

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, w której organizowane są różnorodne warsztaty związane z czytelnictwem i językiem, np. Mistrzowskie warsztaty dziennikarskie, Tropimy toponimy, czyli skąd się wzięły nazwy miejscowości na mapie. Ale poza warsztatami “branżowymi” prowadzone są także rękodzielnicze, rysownicze, edukacyjne, psychologiczne, genealogiczne...

<https://wbpg.org.pl/tagi/warsztaty>

54

KOŚCIOŁY I PARAFIE

Przy parafiach - w salkach - mają swe siedziby duszpasterstwa np. akademickie, zespoły charytatywne, zespoły Caritas. Ich działalność związana jest, poza wymiarem religijnym, z działalnością pomocową, wsparciową, ale jednocześnie zawiera element animacji, integracji.

Przykład 1

Duszpasterstwo Akademickie Winne Grono prowadzi mentoring studentów i wolontariuszy

<https://dawinnica.pl/>

55

Przykład 2

Parafialne Zespoły Caritas, które organizują spotkania dla osób starszych i samotnych włączając lokalnych liderów

<http://www.parafiapio.pl/grupy-i-duszpasterstwa-21598/caritas-21606>

56

CENTRA BIZNESOWE

Przykład 1

Ciekawym przykładem miejsca wspólnego jest Olivia Centre w Gdańsku. Jest to przestrzeń przede wszystkim biznesowa, ale nie tylko. Spotyka się tam “unikalna społeczność” tworząca szczególny obszar wspólny.

<https://tiny.pl/wlv4g>

57

Rekomendacje

Dyskutując o tym, jak budować „przestrzenie społeczne”, rekomendujemy następujące działania oraz uważność na:

- ▶ budowanie otwartości miejsc przez:
 - fizyczne otwieranie przestrzeni, także drzwi, okien tak, aby ludzie mogli do nich zaglądać zanim zdecydują się do nich wejść,
 - inspirowanie komunikacji otwartej - należy zagadywać, podejmować kontakt rozpoczęty zwyczajowym „dzień dobry”, zapraszać do miejsc itd.,
 - promowanie bycia bezwarunkowego i bez istotnego powodu, a jeśli istnieje - określić zasady bycia - niech uzgodnią je wszyscy bywalcy,
- ▶ dbanie o „wychodzenie miejsca” w otaczającą przestrzeń przez: przedłużanie linii korytarzy, wystawianie na zewnątrz elementów wyposażenia, zadbanie o ciągłość elementów zdobniczych tak, aby symbole wartości miejsca gościły przed i za drzwiami itd.,
- ▶ dbanie o proksemikę(*) przez - gospodarowanie przestrzenią zgodnie z przeznaczeniem miejsca i dbałość o spójność jej aranżacji,
- ▶ dbanie o wyjątkowość miejsca przez tworzenie jego marki,
- ▶ nie przesadzanie z oryginalnością - miejsca „zwykłe” też mogą być wyjątkowe,
- ▶ zachęcanie ludzi do świadomego budowania ich relacji do miejsca przez jego współtworzenie,
- ▶ potencjał miejsca tworzy dziedzictwo i pamięć miejsca, które mogą nieść ze sobą pozytywny potencjał, ale także „dziedzictwo kłopotliwe” np. związane z lokalizacją, które może stać się elementem hamującym animację,
- ▶ szczególnie w przypadku ogrodów społecznych, podwórek i innych miejsc w przestrzeniach otwartych, należy pamiętać o ich projektowaniu w nurcie planowania społecznościowego, angażując w ten proces nie tylko ich przyszłych bezpośrednich użytkowników, ale także mieszkańców, którzy z miejscem sąsiadują.

Rozważając kwestię roli miejsca w animacji społecznej warto pamiętać o jej mobilności. Jeśli wybiera się ten model kluczowe staje się „oswajanie” miejsc zajmowanych tymczasowo na działania animacyjne. W takim przypadku kluczowe elementy, o które należy zadbać to:

- ▶ „totemy i czakramy”, wokół których można organizować miejsce nadając mu moc i znaczenie. Mogą to być elementy zastane w przestrzeni, takie jak np. specyficzne rośliny, głazy, kapliczki itp, lub wytworzone w ramach działań animacyjnych, takie jak np. rzeźby, nasadzenia, wyznaczone miejsca zgromadzeń itp.,
- ▶ kwestie bezpieczeństwa, szczególnie w pracy z dziećmi i młodzieżą,
- ▶ specyficzna, łatwa w montażu i do przeniesienia infrastruktura i narzędzia,

- ▶ stworzenie bazy danych sal i przestrzeni przygodnych, w których można się organizować spontanicznie, np. boiska, remizy, pracownie i sale w domach kultury lub bibliotekach itp.,
- ▶ przeprowadzenie analizy możliwości i potrzeb w zakresie mobilnych miejsc animacji takich jak np.: „kontenery animacyjne”, przystosowane pojazdy komunikacji miejskiej bądź przyczepy socjalne itp.

Podstawą w animacyjnym wykorzystaniu miejsca jest zapewnienie wpływu członkom społeczności lokalnej zarówno na jego projektowanie, zarządzanie, utrzymanie oraz określenie zasad regulujących ich użytkowanie.

Dialog

Dialog jako scena animacji społecznej jest bardzo rozległy. Czerpie inspiracje zarówno z XX-wiecznej filozofii dialogu, jak i praktyki dialogu obywatelskiego, planowania społecznościowego, konsultacji czy negocjacji. Dlatego dialog jest dla animacji zarówno elementem misji, metodą pracy, jak i zestawem narzędzi stosowanych w ożywianiu zaangażowania społecznego.

Wartości

Dialog jest cenny z wielu powodów. W perspektywie praktyki pomorskiej animacji społecznej najważniejsze wartości, które niesie ze sobą to:

- ▶ innowacyjność i kreatywność społeczności wywiedziona z sumy kompetencji i wiedzy przekazywanej sobie nawzajem i przeplatanej w trakcie spotkań i dyskusji,
- ▶ skuteczniejsza organizacja i zarządzanie zmianą społeczną dokonywaną w ramach społeczności, z uwzględnieniem jej otoczenia i jego interesów, z zachowaniem szacunku i zrozumienia dla tych kontekstów,
- ▶ świadome, bo skonfrontowane z innymi, budowanie tożsamości i wspólnoty,
- ▶ przez praktykę animacyjną tworzy kulturę otwartych przestrzeni spotkania i dialogu, także poza społecznością, tworząc fundamenty pod partycypację społeczną i publiczną,
- ▶ z punktu widzenia lidera/animatora, jego zaangażowanie w dialog jest najlepszym sposobem budowania zaufania wobec niego i przez to stwarza mu warunki do pełniejszego wykorzystania istniejących zasobów i potencjałów społecznych.

Kluczową wartością dialogu jest rozwijanie kompetencji komunikacyjnych. Ostatnie lata z ich kryzysami społecznymi, np. epidemia COVID czy kryzys uchodźczy, wymusiły przeprowadzenie przeglądu form komunikacji, a tym samym narzędzi prowadzenia dialogu.

Warto te wyzwania widzieć w dwóch perspektywach:

- ▶ kierunkowej - dialogu: oznaczającej określenie stron i kierunku przepływu informacji wiedzy i poglądów; ta perspektywa dotyczy z kolei dwóch rodzajów komunikacji:
 - interpersonalnej - wielokierunkowej, odbywającej się między ludźmi, z wykorzystaniem komunikatów werbalnych i pozawerbalnych. Rozmowa jest fundamentem animacji społecznej w tym dialogu w społeczności,
 - społecznej - dziejącej się między jednostkami, grupami czy społecznościami. To gospodarka informacją i wiedzą, ich gromadzenie, przetwarzanie i dystrybucja z wykorzystaniem różnorodnych kanałów, takich jak media, internet, ulotki i plakaty itp.
- ▶ form kontaktu:
 - komunikacja bezpośrednia - realizowana w tym samym miejscu i czasie, stanowiąca do niedawna zdecydowanie dominującą formę rozmowy i dialogu w animacji społecznej,
 - komunikacja zapośredniczona - realizowana za pośrednictwem inteligentnych technologii, takich jak telefonia komórkowa czy internet, np. jednoczesne telefoniczne rozmowy konferencyjne z udziałem kilku osób, SMS, komunikatory, poczta elektroniczna itd.

W związku z powyższym pojawiają się pytania o reguły dialogu, określane nie tylko przez ramy etyczne procesu, ale także obowiązujące prawo np. ochrona danych osobowych, zapewnienie dostępności, czy zapewnienie dostępności różnych form dialogu.

W tym obszarze jesteśmy w trakcie zmiany i najbliższe lata będą stawiać animatorom społecznym szereg różnych wyzwań związanych z reorganizacją dialogu.

Praktyki

Dialog jest nieodłącznym elementem wszystkich projektów animacyjnych na Pomorzu. Często też bywa on główną osią działań animatorów. Warto się mu przyjrzeć za pomocą kilku przykładach:

NARZĘDZIA I PRAKTYKI POMORSKIEJ ANIMACJI SPOŁECZNEJ

Przykład 1

Praca ze społecznością na Zamenhofa (Gdynia) - to dialog, który można nazwać „kulą śnieżną” lub „rzepką” (jak w bajce o rzepce: jeden za drugiego). Najpierw

58

bowiem rozmawiano z dziećmi, które uczęszczały do świetlicy. Przez nie dotarto do ich rodziców, przez rodziców do nauczycieli, przedstawicieli urzędów i organizacji pozarządowych, przez nich do kolejnych osób, na kuratorach sądowych kończąc. I to był początek ogromnych zmian w dzielnicy i pośrednio - poza nią.
<https://tiny.pl/w4xw9>

Przykład 2

59

Konsultacje społeczne ważnych dokumentów lokalnych, regionalnych, np. konsultacje społeczne projektu Strategii Województwa Pomorskiego na lata 2020-2030. Konsultacje trwały łącznie 152 dni, przez co zapewniły szerokie uczestnictwo wielu grup interesów. W pandemicznych warunkach zorganizowano 25 spotkań konsultacyjnych, w tym większość w formule on-line. W konsultacjach wzięły udział 92 osoby i instytucje, które przekazały 1354 uwagi.
<https://tiny.pl/w4xwd>

Przykład 3

60

Gdańska Rada Imigrantów i Imigrantek to forum dialogu z przedstawicielami osób, które wybrały Gdańsk na swoje miejsce pobytu, zamieszkania. Rada włączana jest w konsultowanie wielu ważnych procesów decyzyjnych dotyczących miasta po to, by każdy w Gdańsku czuł się dobrze i bezpiecznie. By czuł się „u siebie”.
<https://www.facebook.com/gdanskaradaimigrantowiimigrantek/>

Przykład 4

61

”Odmień swoją głowę” to kampania społeczna na rzecz zwiększania świadomości w zakresie zdrowia psychicznego oraz przeciwdziałająca dyskryminacji osób chorujących. „Odmieniona” głowa to głowa otwarta na wiedzę, zrozumienie, tolerancję. Kampania, a w ramach niej liczne wydarzenia, realizowane są przez Pomorską Koalicję na Rzecz Zdrowia Psychicznego [OtwarteBramy.org](http://odmienswojaglowe.org/)
<http://odmienswojaglowe.org/>

Przykład 5

Partycypacyjne zarządzanie zmianą w gdańskiej dzielnicy Osowa. Stowarzyszenie „Inne jest piękne” stało się animatorem sojuszu lokalnego wdrażając coroczną praktykę „Osowski Okrągły stół”. Jest to międzysektorowa inicjatywa, skupiająca dzielnicowe podmioty i liderów, którzy wymieniają się informacjami i zasobami, w toku cyklicznych spotkań roboczych przy wspólnym stole. Aktywni reprezentanci dzielnicy wspólnie wypracowują strategię i planują działania społeczne na dany rok.

www.innejestpiekne.org

62

63

64

65

66

67

68

Przykład 6

Bytowskie Forum Animatorów Kultury - coroczne spotkania animatorów kultury, animatorów społecznych, artystów, lokalnych liderów, społeczników i innych zaangażowanych w działania na rzecz społeczności lokalnych. Coroczne rozmowy nad kulturą i dziedzictwem kulturowym regionu, dyskusje, prezentacje dobrych praktyk. Kolejnego dnia wizyta studyjne w terenie. Każde spotkanie ma temat przewodni.

<https://tiny.pl/w4xwp>

<https://bck-bytow.pl/vi-bytowskie-forum-animatorow-kultury/>

<http://gok.tuchomie.pl/bytowskie-forum-animatorow-kultury/>

Przykład 7

Mieszkańcy przeprowadzili konsultacje społeczne w sprawie przyszłości Polanki Redłowskiej, której nie pozwolili sprzedać deweloperowi.

<https://www.zawszepamorze.pl/polanka-redlowska-konsultacje-mieszkancow>

Przykład 8

Pomorskie Forum Animacji Społecznej - to miejsce na wymianę doświadczeń i szeroko rozumiany dialog.

<https://fundacjarc.org.pl/pierwsze-pomorskie-forum-animacji-spolecznej/>

<https://tiny.pl/w4xw4>

Rekomendacje

Tworząc przestrzeń do spotkania, rozmowy i dialogu należy pamiętać o najważniejszych regułach ich organizacji, koordynacji czy moderowania:

- ▶ Dialog musi być organizowany z zachowaniem wartości podstawowych takich jak:
 - komunikacja bez przemocy,
 - personalizacja kontaktu,
 - szacunek dla wszystkich stron dialogu,
 - empatia,
 - wspólne wypracowanie zasad dialogu.
- ▶ Animator powinien świadomie dobrać swój sposób komunikacji spójny z jego światem wartości, charakterem, naturalnymi zdolnościami itp.
- ▶ Dialog wymaga savoir vivre'u - zasad, grzeczności, pewnej etykiety. Z drugiej strony - musi być nieskrępowany, a często pełen emocji. To trudne, ale możliwe do pogodzenia.
- ▶ Odpowiedzialność animatora w trakcie dialogu to także odpowiedzialność za jakość komunikacji, w tym za język, treść, a także stosowane kody kulturowe, które wspierają rozmowę.

Współpraca

Współpraca, kooperacja, partnerstwo... To nie tylko wartości istotne dla animacji społecznej. Są to bowiem pojęcia i podejścia, bez których nie można sobie wyobrazić rozwoju w XXI wieku. Łączenie zasobów i kompetencji, wymiana dóbr i myśli, efekt synergii, który wynika ze współpracy itp. - wszystko to powoduje, że ludzie potrafiący moderować te procesy są poszukiwanymi profesjonalistami. Nic więc dziwnego, że to właśnie współpraca jako wartość i metoda staje się podstawą np. relacji animatorów z samorządem terytorialnym.

Warto jednak podkreślić specyfikę podejścia animacyjnego do współpracy polegającą między innymi na tym, że dla animatora jest ona wartością samą w sobie, a kwestie praktycznych rezultatów, jakkolwiek istotne, są na drugim planie. Dzieje się tak dlatego, że obszar współdziałania ludzi w dowolnej sprawie jest też kuźnią relacji, a w konsekwencji kapitału społecznego.

Wartości

Chcąc w pełni zagospodarować potencjał, jaki niesie ze sobą współpraca, należy przeanalizować następujące kwestie z nim związane:

- ▶ Współpraca i partnerskie podejście może być skuteczne w społeczności lokalnej tylko wtedy, kiedy jest istotną wartością wewnątrz organizacji, która realizuje animację społeczną. Trudno bowiem kultywować wartości „od święta”, na co dzień nie traktując ich z pełną powagą.
- ▶ Współpraca może mieć różne poziomy formalizacji, od luźnej sieci incydentalnych relacji i wymiany informacji, aż do zinstytucjonalizowanych form np. powoływania stowarzyszeń czy fundacji zarządzających partnerstwem. Taka instytucjonalizacja oczywiście otwiera szereg możliwości, ale należy dbać o to, aby nie stała się wartością samą w sobie. Współpraca bowiem, to przede wszystkim siła motywacji i dobrej woli, a forma organizacyjna musi odpowiadać wyzwaniom, jakie postanowiła podjąć grupa partnerów.
- ▶ Innowacyjność społeczna to także domena współpracy, szczególnie współpracy wielosektorowej. Partnerska relacyjność jest istotnym składnikiem poszukiwań nowych rozwiązań tam, gdzie do tej pory ich zastosowanie nie było możliwe. Szczególnie obiecujące wydają się współdziałania sektorów: administracji, biznesu, NGO, nauki oraz tzw. „sektora społecznościowego”, czyli np. grup nieformalnych, wspólnot wirtualnych, kooperatyw, ruchów miejskich itp. który, mimo że nieformalny, bywa świetnie zorganizowany.

Praktyki

Współpraca na Pomorzu stała się przede wszystkim metodą rozwiązywania trudnych problemów społecznych przez animację społeczną oraz zwiększania partycypacji(*) obywateli w wypracowywaniu rozwiązań wobec różnych wyzwań społecznych. Oto przykłady niektórych z nich:

NARZĘDZIA I PRAKTYKI POMORSKIEJ ANIMACJI SPOŁECZNEJ

Przykład 1

Gdański Model Integracji Imigrantów to polityka miejska służąca zarządzaniu migracjami i kształtująca integrację lokalną, w tym wzmacnianie samodzielności imigrantów. W Gdańsku - przyjęta uchwałą Rady Miasta w czerwcu 2016 roku.
<https://www.gdansk.pl/laczy-nas-gdansk/faq-model-integracji?lang=pl>

69

Przykład 2

Pomorska Koalicja na rzecz zdrowia psychicznego, której misją jest poprawa sytuacji i jakości życia osób doświadczających problemów ze zdrowiem psychicznym, a także ich rodzin poprzez poszukiwanie i wdrażanie nowych innowacyjnych przedsięwzięć. Działania obejmują przede wszystkim tworzenie płaszczyzny współpracy wszystkich podmiotów publicznych, prywatnych i z trzeciego sektora, aby system służył rozwiązaniom tworzącym środowiskowy model leczenia i wsparcia. Zbieranie opinii, organizowanie dyskusji, pracy grup roboczych. Realizacja kampanii społecznych w tym „Odmień Swoją Głowę”, lobbowanie na rzecz pożądaných systemowych zmian ochrony zdrowia psychicznego; tworzenie w regionie lokalnych koalicji na rzecz zdrowia psychicznego, aby rozwiązania maksymalnie dostosowywać do zasobów lokalnych. <https://otwartebramy.org/>;

70

Przykład 3

Gdański MSIK (Miejski System Interwencji Kryzysowej) - porozumienie 25 podmiotów (instytucje, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne i prawne) podpisane we wrześniu 2019 roku, jako efekt współpracy podjętej po zabójstwie śp. Pawła Adamowicza - udzielaniu psychologicznej pomocy i wsparcia. <https://tiny.pl/w4xcx>

71

Przykład 4

Pomorskie Forum na rzecz Wychodzenia z Bezdomności (PFWB) to skupiające ponad 30 podmiotów międzysektorowe partnerstwo powołane dla podejmowania działań z obszaru bezdomności. Forum jest organizacją parasolową dla organizacji i instytucji, które bezpośrednio dostarczają usługi dot. zdrowia, wsparcia społecznego, mieszkalnictwa, zatrudnienia osobom w kryzysie bezdomności. Członkostwo w Forum posiadają także instytucje publiczne odpowiedzialne za regionalną politykę społeczną oraz pomorskie uczelnie. <https://pl-pl.facebook.com/PomorskieForum/>

72

Przykład 5

Dzielnicowy model wsparcia dziecka i rodziny - lokalnymi siłami. Z inicjatywy Gdańskiego Stowarzyszenia Pedagogów Praktyków powstał zespół interdyscyplinarny składający się z reprezentantów służb społecznych na terenie dzielnicy Gdańsk-Stogi, którzy opracowali i wdrożyli model pomocy na rzecz rodzin narażonych na wykluczenie społeczne. Prowadzą doradztwo w Punkcie Informacyjno - Konsultacyjnym (PIK)

<https://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Stogi-wzorem-dla-calej-Polski-n37058.html>

73

Przykład 6

Społeczność O4 Coworking z Oliwy (Olivia Centre) wspiera osoby przybyłe w ostatnim czasie z Ukrainy, a które dołączyły do społeczności OC. Na terenie centrum, ale i w innych miejscach Trójmiasta realizowane są działania wspierające uchodźców wojennych, pomagające im się odnaleźć w nowym miejscu pobytu. „Buddy w O4” to nazwa projektu, gdzie Buddy oznacza kumpla - opiekuna, przewodnika.

<https://www.oliviacentre.com/aktualnosci/ruszyl-projekt-buddy-w-o4/>

74

Przykład 7

Otwarty Ogród Społeczny przy SP23 w Gdyni to przykład oddolnej inicjatywy, która zrodziła się z pomysłu animatorki społecznej i przерodziła w szeroko rozumianą współpracę trzech sektorów. Wykorzystywana jest przestrzeń zielona na terenie szkoły podstawowej w celach prozdrowotnych, ekologicznych, edukacyjnych przy udziale prywatnych sponsorów, UM Gdyni, OHP, OSP, ZHR, ZHP, społeczności szkolnej oraz lokalnych mieszkańców. Zaniedbana przestrzeń zaczęła żyć i skupiać wokół siebie ludzi.

<https://www.facebook.com/OOSSP23Gdynia>

<https://www.gdynia.pl/nauka-2,7718/tajemniczy-ogrod-sp23,561251>

75

76

Przykład 8

Ogród Społeczny Grabowo 2, założony przez pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gdyni, którzy zaprosili do współpracy sąsiadów: mieszkańców okolicznych bloków, uczestników zajęć w pobliskim klubie sportowym czy placówce SPOT.

<https://tiny.pl/wnjtt>

77

Rekomendacje

Dokonując przeglądu dorobku pomorskiej animacji społecznej w sferze organizacji współpracy, znaleźliśmy kilka wskazówek zwiększających szansę sukcesu w tym obszarze:

- ▶ Najskuteczniejsze partnerstwa to te, które stawiając na budowanie długofalowych relacji pomiędzy partnerami, budowane są wokół wspólnie postawionych celów. Nie oznacza to „partnerstwa rezultatu”, którego osiągnięcie jest najważniejszą z wartości, ale powinna to być współpraca nawiązująca do skonkretyzowanej zmiany społecznej.
- ▶ W tej perspektywie przyjęliśmy uproszczony podział na partnerstwa:
 - miejsca i lokalności - szczególnie nakierowane na pracę ze społecznościami terytorialnymi,
 - profilu, np. kultura, edukacja, sprawy społeczne itp. - skupione wokół jednej dziedziny wiodącej.
- ▶ Współpraca sieciowa, zarówno ta wspierająca bezpośrednio animatorów, jak i społeczności lokalne, która powinna się koncentrować wokół dwóch rodzajów sieci:
 - wsparcia - w których partnerzy udzielają sobie bezpośredniej pomocy w realizacji swoich zadań,
 - inspiracji - których celem jest wspólne wypracowywanie innowacyjnych podejść lub rozwiązań.

Już same przykłady zamieszczone powyżej pokazują jak wiele wyzwań wiąże się z organizacją współpracy. W trakcie naszych spotkań pojawiło się szereg pojęć i konstatacji pokazujących skomplikowanie materii takich jak: partnerstwo jako „dziecko niechciane”, lokalne partnerstwa kryzysu, rozmaite klucze doboru partnerów, pytania o to kim są, a kim powinni być gospodarze współpracy itp.

W związku z tym najważniejszy wniosek, jaki się nasuwa, to szerokie podjęcie dyskusji nad współpracą na Pomorzu. Mogłaby być ona realizowana w ramach takich inicjatyw jak:

- ▶ Pomorska Szkoła Moderowania Współpracy, do której powinni być rekrutowani nie tylko animatorzy społeczni z NGO, ale także osoby z pozostałych sektorów - administracji i biznesu. Jednym bowiem z celów takiej szkoły powinno być uwspólnianie podejść, języka i metodologii współpracy, po to by omijać w przyszłości bariery wynikające z różnych kultur organizacyjnych partnerów.
- ▶ Pomorska Sieć Inspiracji - jako stała inicjatywa współpracy tworząca warunki do wymiany doświadczeń i projektowania nowych rozwiązań na rzecz polityki społecznej w regionie.

- ▶ Przygotowanie i wydanie podręcznika i/lub cyklu opracowań pod roboczym tytułem „Abecadło Partnerstwa”, których celem będzie wszechstronna analiza wyzwań dotyczących zacieśniania współpracy na Pomorzu.

Edukacja

Animacja społeczna czerpie całymi garściami z doświadczeń edukacji, inspirowane nią, stosuje jako główne narzędzie zmiany. Dzieje się tak dlatego, że nowoczesna animacja społeczna wyrasta ze źródeł pedagogiki społecznej. Naturalna dla człowieka ciekawość świata daje animatorowi silne motywatory do aktywności - poznawanie świata jest aktywnością, wiedza pokazuje perspektywy jak może być dając jednocześnie nadzieję na nowe. Zdobyte umiejętności to nowe możliwości i poczucie własnej wartości, a przechodzenie z roli „ucznia” w rolę „mistrza” w oparciu o własną wiedzę i doświadczenie zwiększa poczucie wpływu. Nie można sobie wyobrazić skutecznej animacji społecznej bez działań na edukacyjnych scenach.

Wartości

Edukacja w animacji społecznej ma najczęściej postać edukacji nieoficjalnej, *nieformalnej*(*), samoedukacji lub edukacji akcydentalnej(*). Może być realizowana w formie edukacji bezpośredniej lub w formacie e-learningu, zarówno w wersji synchronicznej(*), jak i asynchronicznej(*). Możliwe są oczywiście także hybrydy edukacji w różnych formułach w ramach tego samego projektu animacyjnego. Niezależnie z jakich form i narzędzi się korzysta, edukacja „w służbie” animacji społecznej wyróżnia się kilkoma istotnymi cechami:

- ▶ jest organizowana z dużym komponentem gospodarki lokalnymi zasobami wiedzy,
- ▶ edukacja jako komponent w projekcie animacyjnym zawsze występuje obok integracji i praktycznego działania,
- ▶ katalog podejść edukacyjnych w animacji ma charakter otwarty i nieustannie jest on uzupełniany przez poszukiwanie w takich obszarach jak grywalizacja(*), edukacja przez rozwiązywanie problemów, edukacja mistrzowska, wspólnotowe wytwarzanie wiedzy itd.,
- ▶ społeczności uczące się to jeden z elementów misji animacji społecznej,
- ▶ rola animatora społecznego jest na stałe związana z ideą edukacji permanentnej - animator społeczny to człowiek stale uczący się. Bez tego nie jest

w stanie wywoływać skutecznie długofalowej zmiany społecznej, właśnie ze względu na długość tego procesu, w trakcie którego pojawia się wiele nowych aspektów, kontekstów, uwarunkowań, zasobów i potencjałów. I stale trzeba zarówno je poznawać, jak i uczyć się sposobów ich wykorzystania.

Praktyki

Pomorskie praktyki edukacyjne są liczne i wielowątkowe. Najbardziej rozpoznawalne są te związane z Uniwersytetami Ludowymi i edukacją wiejską. Ale nie brak też innych wątków. Poznajmy niektóre z nich:

Przykład 1

ULKA - Uniwersytet Ludowy Kobiet Aktywnych - program wzbudzania aktywności i sprawstwa wśród kobiet, podbudowany wsparciem mentora, edukatora oraz możliwością uzyskania mikrograntów
<https://kul.org.pl/rusza-kolejna-edycja-universytetu-dla-kobiet-aktywnych/>

78

Przykład 2

Rozwój kompetencji miękkich m.in. przez wolontariat i inne działania młodzieży szkół zawodowych wspierających ich szanse na zatrudnienie - projekt Time 4 Youth
<https://tiny.pl/w4xc9>

79

Przykład 3

Spacery z lokalnymi przewodnikami - entuzjastami dzielnic, którzy dzielą się swoją wiedzą zapraszając jednocześnie uczestników do dzielenia się swoją pasją
<https://ikm.gda.pl/projekt/lokalni-przewodnicy-i-przewodniczki/>

80

fot. lokalni przewodnicy i przewodniczki, archiwum www.ikm.gda.pl

Przykład 4

PSAS (Pomorska Szkoła Animacji Społecznej) zorganizowana przez Fundację RC w Gdańsku - proponuje wzmocnienie kompetencji oraz przekazanie narzędzi do pracy lokalnemu działaczowi społecznemu poprzez program szkoleniowy wypracowany przez doświadczonych działaczy społecznych oraz lokalnych liderów i animatorów. Efekty współpracy między absolwentami, pojawiły się po kilku spotkaniach - wzajemne wsparcie, wspólne projekty.

<https://fundacjarc.org.pl/pomorska-szkola-animacji-spoecznej-edycja-2022/>

81

Rekomendacje

Skuteczne organizowanie edukacji na rzecz zmiany społecznej jest złożone i wymaga:

- ▶ różnicowania form i stylów edukacji tak, aby dotrzeć do osób o różnych nawykach i stylach uczenia się,
- ▶ analizy i włączania do animacji różnych nurtów i podejść pedagogicznych, a szczególnie:
 - pedagogiki zabawy,
 - pedagogiki emancypacyjnej,
 - edukacji przez doświadczenie,
 - uczenia wzajemnego/społecznościowego,
 - wizyty studyjne,
- ▶ permanentnego rozwoju osobistego animatorów przez edukację,
- ▶ pracy nad pełniejszym wykorzystaniem możliwości, jakie stwarza edukacji internet i komunikacja zapośredniczona, w tym oparcie edukacji na wspólnych projektach ogólnopolskich i zagranicznych, które w tym formacie mają wielki potencjał przy niewielkim zaangażowaniu środków,
- ▶ obok tworzenia własnej, specyficznej edukacji - gromadzenia wiedzy i większego stopnia wykorzystania już istniejących możliwości, np. z wykorzystaniem idei wolnego dostępu do wiedzy; w tym ujęciu animacja powinna się inspirować wątkami z obszaru marketingu wiedzy,
- ▶ włączania do edukacji wątków związanych z opowieścią (storytelling) np. formatu TED (<https://www.ted.com/>), edukacyjnych mechanizmów tworzenia i publikacji treści, certyfikatów wiedzy i umiejętności, neuronauki i innych innowacyjnych podejść.

IV Świadczenia animatorów społecznych

Ja Animatorka / Animator

Poniżej przedstawione w tabeli filmiki powstały podczas II Pomorskiego Forum Animacji Społecznej na potrzeby tego dokumentu. Należy potraktować tabelę jedynie jako przykład działań oraz motywację do przedstawienia swojej historii. Animacja społeczna jest żywym, zmiennym organizmem.

Więcej przykładów można znaleźć pod linkiem ogólnym:

<https://youtube.com/playlist?list=PLGeij3WvJu-FHrF3S5VEwsj7OqfnMJxNl>

Fundacja RC zachęca do dzielenia się własną historią oraz zdobytym doświadczeniem przez wysyłanie filmików na adres:

pr@fundacjarc.org.pl

Szczegóły na stronie Fundacji RC

<https://fundacjarc.org.pl/projekty/kompas-pomorskiej-animacji-spoecznej/>

82

83

	Animator	Informacja	Świadectwo - ja Animator Społeczny
1	Mariusz Kowalik	Założyciel Fundacji Mikroakademia. Pandemia spowodowała, że działalność rozpoczętą w Trójmieście Mariusz przeniósł na wieś. Początkowo Fundacja powstała "dla własnych dzieci", aby w ciekawy sposób poszerzać ich wiedzę. Kiedy urosły powstał Projekt Samodyscyplina - młodzież sama decyduje jak chce zminimalizować przemoc rówieśniczą w swoim otoczeniu. Obecnie Fundacja działa na rzecz seniorów.	
2	Aleksandra Kowalewska-Wójcik	Czynna nauczycielka, filolożka, artystka. Działa również w Domu Sąsiedzkim prowadząc m.in . Klub Językowy i pracując z uchodźcami. Od ponad 30 lat śpiewa w chórze, gdzie odkrywa siebie jako społecznika.	
3	Dariusz Ignatowicz	Forum Animatorów Społecznych z Elbląga; partner Fundacji RC w projekcie KOMPAS. "Animacja społeczna jako misja zmiany".	
4	Malwina Kozłowska	Koordynatorka Domu Sąsiedzkiego Jaškowa 7 w Gdańsku prowadzonym przez Stowarzyszenie Morena. Stawia na współpracę międzypokoleniową i międzykulturową. Stowarzyszenie od lat realizuje działania na rzecz młodzieży, w tym mikro- i małe granty.	
5	Andrzej Chmielewski	Prezes Stowarzyszenia Dolina Raduni w Straszynie, radny w gminie Pruszcz Gdański. Uważa, że najważniejsza jest współpraca między mieszkańcami, organizacjami, samorządem, biznesem.	
6	Artur Rajkowski	Fundacja Pokolenia wspiera aktywność obywatelską mieszkańców Tczewa i okolic przez diagnozę, analizę potrzeb, aż po realizację lokalnych i globalnych działań. Jest operatorem małych funduszy "Działaj lokalnie" i Akumulator Społeczny, dzięki którym możliwa jest zmiana lokalna.	
7	Grażyna Michalkiewicz - Goszczyńska	Będąc na emeryturze działa na rzecz seniorów w gminie Pruszcz Gdański. Animuje i aktywizuje starszych mieszkańców gminy.	

8	Krzysztof Dziwny-Gojtowski	Aktor, lider Teatru Korkoro, który wykorzystuje swoje zdolności dla dobra lokalnej społeczności. Motywację do działań czerpie od pracy z ludźmi, którzy często dzięki zajęciom odkrywają swoje talenty i chęć do tworzenia wspólnoty. Wg niego jest "ważne, żeby żyć w zgodzie ze sobą".	
9	Tomasz Keler	Od 16 lat działa w animacji społecznej, reprezentuje Centrum Inicjatyw Obywatelskich w Słupsku, Pomorską Sieć COP (Centrum Organizacji Pozarządowych). Pracuje z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi. Tomek łączy pozornie niezwiązane ze sobą rzeczy i zasoby lokalnej społeczności w całość. Animacja to wg niego "wykrzesanie nowej rzeczywistości z rzeczy, które wydają się okrzeseane".	
10	Ksenia Stochaj, Natalia Elgebreht	Animatorki społeczne w Fundacji dla Was w Rumi. Mówią, że animacja to wspólnota, jedność, wzajemna motywacja przez dzielenie się tym, co się kocha, a możliwa jest m.in. przez udostępnienie przestrzeni oraz edukację.	
11	Łukasz Samborski	Dyrektor Fundacji RC. Zajmuje się animacją na poziomie instytucjonalnym. Promuje animację przez integrację środowiska animatorów oraz przez ich edukację, po to, by nie opierali się jedynie na intuicji ale dzięki zdobytym narzędziom łatwiej współpracowali ze środowiskiem lokalnym.	
12	Agnieszka Gleinert -Pobłocka, Kamila Król i Izabela Itrich-Hopa	Animacja to wyzwanie, ponieważ wpływanie na ludzi nie jest prostym procesem. Dzięki połączeniu sił stworzono wspólnotę ludzi Szadego Buka, w której wymienione animatorki łączą ludzi ze wszystkich pokoleń.	
13	Sulisława Borowska	Festiwal Sztuki Nieoczywistej "Asymilacje" został zorganizowany przez Kaszubski Uniwersytet Ludowy w Wieżycy oraz Fundacji "Aby chciało się chcieć". To przykład animacji poprzez wspieranie i prezentację lokalnej kultury.	
14	Elżbieta Woroniecka	Ela - animatorka społeczna Domu Sąsiedzkiego w Gdańsku oraz współzałożycielka Stowarzyszenia Opowiadaczy Historii i lokalna przewodniczka po Dolnym Mieście - zaprasza do odwiedzenia Inkubatora Sąsiedzkiej Energii Dolne Miasto.	

15	Danuta Pluzińska	Co się dzieje w Inkubatorze Sąsiedzkiej Energii Dolne Miasto w Gdańsku? W skrócie mówi o tym Danusia, która prowadzi ten Dom Sąsiedzki i zaprasza na różnorodne warsztaty oraz wydarzenia.	
16	Jerzy Petryczko	Może się wydawać, że Ochotnicza Straż Pożarna zajmuje się tylko gaszeniem pożarów. Jednak mają znacznie więcej zadań społecznych. Grudzień to wyjątkowy czas zarówno dla dzieci i dorosłych. Mikołajki organizowane przez OSP Świbno to już tradycja i na wspólne włączenie światełek na choince gromadzą się niemal wszyscy mieszkańcy.	
17	Martyna Winnicka, Justyna Iwankowicz, Hania	Krótką opowieść o tym jakie cechy mają animatorki Wymiennikowi - Młodzieżowego Centrum Innowacji Społecznych w Gdyni Chyloni i czym się zajmują.	
18	Marzena Pawłowska	Marzena z gdyńskiego Laboratorium Innowacji Społecznych opowiada o aktywizacji społeczno-zawodowej nie tylko uczestników projektów, ale także odwiedzających Przystań Opata Hackiego 33 w Gdyni Chyloni.	
19	Jędrzej Sołtysiak	Jędrzej Sołtysiak z gdyńskiego Laboratorium Innowacji Społecznych. Koordynator i animator Domu Sąsiedzkiego Przystań Chyłośńska 237 opowiada o swojej pracy z ludźmi.	
20	Swiatłana Rasliakova	Swieta z gdyńskiego Laboratorium Innowacji Społecznych zajmuje się animacją międzykulturową w Przystani Chyłośńska 237	
21	Judyta Bork	Judyta z Przystani Śmidowicza 49 w Gdyni opowiada o tej wyjątkowej przestrzeni dla mieszkańców Gdyni oraz odpowiada na pytanie, czym dla niej jest animacja społeczna.	
22	Renata Dębska	Celem Przystani Opata Hackiego w Gdyni, Laboratorium Innowacji Społecznych jest integracja społeczności lokalnej, motywowanie do działania i wprowadzanie zmiany społecznej.	

Rekomendacje

1. „Kompas to świetny przykład wyciągnięcia Wniosków z doświadczeń społecznikowskich i animatorskich z całego Pomorza. Jestem pod wrażeniem zaangażowania wszystkich, którzy wzięli udział w procesie twórczym. To ważne, aby się wzajemnie inspirować, dzielić doświadczeniami i tworzyć z mieszkańcami troskliwe, żywotne społeczności. Wszyscy nosimy w sobie tęsknotę za takimi społecznościami, więc działajmy!”

Monika Chabior

Zastępczyni Prezydenta ds. rozwoju społecznego i równego traktowania

Miasto Gdańsk

2. „Kompas” to fascynujące kompendium wieloletnich działań pomorskich animatorów społecznych. To dokument, który przedstawia wartości i obszary działań animacji społecznej w naszym regionie. Zebranie dotychczasowych doświadczeń i dobrych praktyk z Pomorza, to cenny zasób dla samorządów, do którego mogą sięgnąć planując działania ze społecznością lokalną.”

Michał Guć

wiceprezydent ds. innowacji

Miasto Gdynia

3. „Wszyscy jesteśmy częścią społeczności, w których żyjemy. Czasem o tym zapominamy, nie dostrzegając wspólnoty pomiędzy poszczególnymi interesariuszami – biznesem, NGO-sami, władzą publiczną. Ale najczęściej wystarczy ktoś, kto zwróci naszą uwagę na to, co nas łączy i co możemy wspólnie zrobić. Dlatego dobrze, że powstają takie publikacje, jak Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej, mogące być pierwszą wskazówką i zachętą do działania. W Olivia Centre na co dzień umożliwiamy pracownikom Rezydentów angażowanie się w szereg inicjatyw i klubów skupiających się na wspólnych zainteresowaniach. Łączą się w nich ludzie z różnych branż i firm. To także grupa społeczników, którzy aktywnie włączają się w szereg szlachetnych i pożytecznych inicjatyw. W trakcie kolejnych kryzysów przekonaliśmy się o ich ofiarności i zaangażowaniu, sami starając się oddawać im pole do działania i wspierać w realizowaniu celów.”

Bogusław Wieczorek

radca prawny

pełnomocnik zarządu ds. public relations

OLIVIA CENTRE

Gdańsk

4. „Ostatnio mamy wiele modnych słów , dotyczy to też słowa : „animacja społeczna”. Mówiąc animacja społeczna różne mamy skojarzenia i doświadczenia. Ale tak naprawdę czym jest animacja? Animacja społeczna to SPOSÓB I PROCES:

- kształtowania społeczności/wspólnoty (budowania relacji i więzi społecznych),
- aktywizacji i mobilizacji społecznej ,
- kreatywnego uruchamiania potencjału ludzi, grup i społeczności,
- emancypacji i upodmiotowienia ludzi, grup i społeczności (zwłaszcza marginalizowanych i wykluczonych społecznie),
- partycypacji publicznej (uzyskania wpływu na decyzje).

Animacja społeczna to tak naprawdę odkrywanie we współpracy z innymi ludźmi nowych możliwości, własnego potencjału, prawdziwych potrzeb – siły sprawczej jaka jest w NAS ludziach.

Animować można nie tylko wspólnoty miejskie, animacja społeczna to też ważny element życia na wsi. Ogromne zmiany w przestrzeni wiejskiej spowodowane ekspansją mieszkańców miast na wieś, powoduje utratę swojej tożsamości, integralności. Są wsie gdzie nie ma rolników , znikają z krajobrazu małe pola uprawne a nawet przydomowe ogródki. Nowo przybyli mieszkańcy często próbują reanimować wartości życia wiejskiego, jego kulturę i tradycję . W obecnym wyobcowanym świecie pojawia się tęsknota za wspólnotą, plemieniem, wioską, społecznością w której nie jest się anonimowym, która działa dla dobra wspólnego, dba o relacje sąsiedzkie. Dziś nie tylko wartości materialne decydują o jakości życia. Ważna też jest sfera niematerialna, duchowa czy społeczna. Widać to też na przykładzie wyborów do Rad Sołeckich czy na Sołtysa.

Animacja to przede wszystkim ludzie. A jak ludzie to też animator. Kim jest Animator? Animator to iskra społeczna, która zapala do aktywności kolejne osoby. To osoba, która mobilizuje, angażuje, inspiruje, zachęca ludzi do działania, a także ich edukuje. Nie jest liderem, który robi wszystko od A do Z. Animator nie narzuca konkretnych działań, ale poznaje potrzeby, zachęca do działania, integruje grupę, pracuje z nią oddolnie. Animator animuje a nie zastępuje.

Kompas Pomorskiej Animacji Społecznej jest świetnym przewodnikiem dla wszystkich, którzy mają chociażby małą styczność z animacją społeczną. Jest to dokument dla animatorów – tych początkujących i tych doświadczonych i dla osób z nimi pracujących. Dlatego warto przeczytać i wykorzystać w swoim działaniu na rzecz lokalnej społeczności. Kompas pokaże nam również jak współpracować czyli budować partnerstwa które są niezbędne do prawdziwej animacji.”

Tadeusz Podymiak

Centrum Organizacji Pozarządowych

Fundacja Edukacji i Działań Społecznych

Kartuzy

Fundacja jest członkiem Pomorskiej Sieci Centrów Organizacji Pozarządowych

5. „W imieniu Fundacji Rozwoju Interim Managementu przekazujemy słowa uznania dla Fundacji RC, w tym dla wszystkich osób bezpośrednio zaangażowanych, za realizację projektu Kompas czyli Modelu Animacji Społecznej.

Takiego narzędzia było trzeba, by różne środowiska i organizacje jeszcze lepiej zrozumiały ideę, cel i zakres animacji społecznej i aby dzięki temu mogły ze sobą bardziej skutecznie współpracować w realizacji wartościowych społecznie działań.

Jasno są tu określone role i zadania oraz narzędzia i metody pracy Animatorów.

Cenne są tu przykłady wspaniałych działań Animatorów w Województwie Pomorskim. Śmiało można stwierdzić, że Kompas będzie się mógł stać inspiracją dla innych Województw.

Gratulacje za spójny, wartościowy dokument potrzebny również dla biznesu, aby mógł bardziej aktywnie włączyć się w działania związane z animacją społeczną.

Największa wartość Kompas to niewątpliwie funkcja swoistego drogowskazu dla animatorów, NGOów, sektora prywatnego, samorządów ku skutecznej realizacji celów społecznych.

Animator społeczny jest niczym przewodnik. Zbiera grupę ludzi, prowadzi ich, po drodze spotykają wiele przeciwności, ale ostatecznie dochodzą do wyznaczonego celu. Kompas jest dla animatora mapą, z której czerpie wiedzę, inspirację i poznaje różne ścieżki animacji”.

Beata Filipkowska

Fundacji Rozwoju Interim Managementu

Gdynia

